

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL BEYKOZ SAHİL ŞERİDİNİN SUALTI
KÜLTÜREL MİRAS POTANSİYELİ

Leyla AYDIN

Danışman
Doç. Dr. Hakan ÖNİZ

Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL BEYKOZ SAHİL ŞERİDİNİN SUALTI
KÜLTÜREL MİRAS POTANSİYELİ

Leyla AYDIN

Danışman
Doç. Dr. Hakan ÖNİZ

Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2024

AKADEMİK BEYAN

T.C

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ UYGARLIKLARI ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ;

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “İstanbul Beykoz Sahil Şeridinin Sualtı Kültürel Miras Potansiyeli” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını beyan ederim.

Leyla AYDIN

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Leyla AYDIN
Öğrenci Numarası	202255007002
Anabilim Dalı	Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları
Programı	Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Yüksek Lisans () Doktora
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Doç. Dr. Hakan ÖNİZ
Tez Başlığı	İstanbul Beykoz Sahil Şeridinin Sualtı Kültürel Miras Potansiyeli

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü Müdürlüğüne

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak Sayfası, b) Giriş, c) Genel Bilgiler, d) Gereç ve Yöntem, e)Bulgular, e)Tartışma ve f) Sonuç ve Öneriler kısımlarından oluşan toplam.....sayfalık kısmına ilişkin, / / tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından *Turnitin* adlı intihal engelleme yazılımından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % olarak tespit edilmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Akdeniz Üniversitesi "Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları"nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyad, İmza

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR

/ / (Unvan, Ad Soyad, Tarih, İmza)

İÇİNDEKİLER

HARİTALAR LİSTESİ	ii
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İstanbul Boğazı'nın Coğrafi Konumu ve Tarihi

1.1. İstanbul Boğazı'nın Jeolojik Oluşum Süreci	3
1.2. İstanbul Boğazı'nın Tarihçesi	7

İKİNCİ BÖLÜM

Beykoz İlçesinin Coğrafyası

2.1. Beykoz'un Tarihçesi ve Coğrafi Konumu	10
2.2. Beykoz'da Yapılmış Olan Arkeolojik Araştırma, Çalışma ve Kazılar	12
2.3. Beykoz İlçesi Sınırlarındaki Antik Yerleşimler	15
2.3.1. Phriksos Limanı (Anadolu hisarı).....	18
2.3.2. Amikos (Beykoz).....	20
2.3.3. Hieron (Anadolu Kavağı).....	20
2.3.4. Kyaneai Kayalıkları.....	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Beykoz Sahil Şeridindeki Sualtı Kültürel Mirası

3.1. Deniz Ticareti ve Beykoz Sahil Şeridi Arasındaki İlişki.....	27
3.2. Sualtı Araştırmalarının Yapılması ve Potansiyel Kültürel Mirasın Belirlenmesi	29
3.2.1. Tez Kapsamında Yapılan Sualtı Araştırmaları.....	32
SONUÇ	47
KAYNAKÇA.....	49
EK 13-ÖZGEÇMİŞ	52

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1: Erken Holosen Dönemde karadenizin ve Marmara Havzası'nın durumu gösterilmektedir. (Özdoğan M. 2020, Marmara Deinizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı, Maritime Archaeology Periodical, s.15)

Harita 2: Marmara bölgesindeki büyük prehistorik yerleşmeler ve istanbul boğazına yakın yerleşim alanları. (Özdoğan M. 2020, Marmara Deinizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı, Maritime Archaeology Periodical, s.15)

Harita 3: Beykoz sınırları (Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı: 56), <http://uzalcbs.org/wp-content/uploads>

Harita 4: Antik yerleşimlerin olduğu bölgeler.
(<https://www.ancientportsantiques.com/a-few-ports/the-bosphorus/>)

Harita 5: Beykoz ilçesi sınırlarındaki antik yerleşimler. (Antikçağda İstanbul Boğazı (Byzantios, 2008,31)

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: İstanbul Boğazı çevresindeki olgun aşınım yüzeyi, eski boğaz vadisi ve bu vadiyi kesen güncel boğaz yamaçları (Gökaşan, E., 2000: 145).

Fotoğraf 2: Yoros kalesi ve boğaza hakim konumu.

Fotoğraf 3: Konstantiniye'den İstanbul'a XIX. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Anadolu Yakası Fotoğrafları. M. Sinan CENİM.

Fotoğraf 4: Roma'daki Marcus Aurelius Dikilitaşının üzerindeki köprü motifi. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Roman_Pontoon_Bridge,_Column_of_Marcus_Aurelius,_Rome,_Italy.jpg)

Fotoğraf 5: Mandrokles'in yaptırdığı resmin tasviri ve köprünün olası yeri.

Fotoğraf 6: Efes müzesindeki yazıt. Tüm yüzey yazıtlıdır. <https://www.ostia-antica.org/dict/topics/portorium/presentation/asia.htm>

Fotoğraf 7: İstanbul boğazının karadenizden dron ile çekimi. (Leyla AYDIN kişisel arşiv)

Fotoğraf 8: Dalışların gerçekleştiği bölge. (Leyla AYDIN kişisel arşiv)

Fotoğraf 9: Yapılan dalışlardan görseller. (Ercan SOYDAN)

Fotoğraf 10: Yapılan dalışlardan görseller. (Ercan SOYDAN)

Fotoğraf 11: Dalışlardan görsel. (Leyla AYDIN)

Fotoğraf 12: Dalışlardan görsel. (Leyla AYDIN)

Fotoğraf 13: Dalışlardan görsel. (Leyla AYDIN)

Fotoğraf 14: Belgesel çekimleri sırasında karşılaşılan kültür miras kalıntıları. (Tahsin CEYLAN)

Fotoğraf 15: Belgesel çekimleri sırasında karşılaşılan kültür miras kalıntıları.(Tahsin CEYLAN)

Fotoğraf 16: Belgesel çekimlerinde kaydedilen yoğun bitki örtüsü ve deniz canlıları. (Tahsin CEYLAN)

Fotoğraf 17: Belgesel çekimlerinde kaydedilen yoğun bitki örtüsü ve deniz canlıları. (Tahsin CEYLAN)

Fotoğraf 18: Anadolu Feneri ile Poyrazköy arasında bulunan bölge. (Dalış okulları)

Fotoğraf 19: Anadolu Feneri ile Poyrazköy arasında bulunan bölge. (Dalış okulları)

Fotoğraf 20: Anadolu Feneri yakınlarında fotoğraflanan ahşap parçalar. (Dalış okulları)

Fotoğraf 21: Anadolu Feneri yakınlarında fotoğraflanan amfora. (Dalış okulları)

Fotoğraf 22: Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan amfora parçası. (Dalış okulları)

Fotoğraf 23: Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan mermer parçası. (Dalış okulları)

Fotoğraf 24: Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan mimari parça. (Dalış okulları)

Fotoğraf 25: Beykoz. (Dalış okulları)

Fotoğraf 26: Beykozda sualtında fotoğraflanan duvar yapısı. (Dalış okulları)

Fotoğraf 27: Poyrazköy Limanı çevresinde yapılan dalışlarda tespit edilen 2 adet tek delikli taş çapa. (Dalış okulları)

Fotoğraf 28: Poyrazköy Limanı çevresinde yapılan dalışlarda tespit edilen 2 adet tek delikli taş çapa. (Dalış okulları)

Çizim 1: Çarpışan Kayalar'ı tasvir eden bir çizim (Coount Andreossy, 1818). Sarıyer Belediyesi (Yayın Yılı). Sarıyer Yaşam Rehberi: Adım Adım Sarıyer (İngilizce). İstanbul.

Çizim 2: Olfert Dapper'in 1688 tarihli Boğaz haritasında Boğaz'daki akıntının yönünü gösteren çizim.

KISALTMALAR LİSTESİ

Arş. Arşiv

bkz. yuk. Bakınız, Yukarıya.

C. Cilt.

Çev. Çeviren

Çiz. Çizim.

ed. Editör.

Fig. Figür

Gör. Görsel

Har. Harita

Lev. Levha

m. Metre.

MÖ Milattan Önce

MS Milattan Sonra

Res. Resim

s. Sayfa/Sayfalar.

v.d. Ve Diğerleri

vb. Ve Benzerleri

vd. Ve Devamı.

yak. Yaklaşık.

Yük. Yükseklik.

yy. Yüzyıl

ÖZET

Antik çağlarda İstanbul Boğazı, Karadeniz'e giden ve gelen gemilerin uğrak noktası olarak, bugün olduğu gibi, önemli bir geçiş yoluydu. Gemiler, uygun rüzgarları beklemek veya Boğaz'ın şiddetli akıntısından korunmak için bu bölgede bulunan güvenli alanlara sığınırdu. Antik dönem yazarlarından Dionysios'un belirttiği gibi, Boğaz'ın kıyıları birbirini izleyen burunlarla ayrılırdı ve bu durum seyir güvenliği açısından büyük önem arz etmekteydi. Bu bilgiler, İstanbul Boğazı'nın Antik Dönem'deki ekonomik ve stratejik önemini vurgulamakla birlikte, boğaz boyunca güvenli alanların ve küçük limanların olması gerektiğini kanıtlar nitelikte olduğunu göstermektedir.

İstanbul Boğazı'nda meydana gelen su seviyesindeki yükselmeler ve depremler, bir takım yapı ve yerleşimlerin su altında kalmış olabileceğini düşündürmüştür. Bu doğrultuda, Beykoz kıyılarında yer alan olası su altı kültürel miras potansiyelinin incelenmesi, araştırılması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında, belirlenen üç farklı noktada yapılan dalış çalışmaları sırasında yoğun akıntılar, sualtı bitki örtüsü ve Marmara Denizi'nde yaygınlaşan müsilaj (deniz salyası) gibi çevresel faktörler nedeniyle olası kalıntıların tanımlanması mümkün olmamıştır. Müsilaj, deniz tabanında kalın bir biyolojik tabaka oluşturarak, olası arkeolojik kalıntıların görünürlüğünü azaltmış ve tahrip olma riskini artırmıştır. Bu nedenle, daha geniş çaplı ve derinlemesine araştırmaların ileriki yıllarda gerçekleştirilmesi, İstanbul Boğazı'nın sualtı arkeoloji potansiyelinin tam olarak anlaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çerçevede yapılan literatür taramaları ve tarihi belgelerin incelenmesi ile birlikte, su altı saha incelemeleri ve dalış verilerinin analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma, İstanbul Boğazı'nın tarihi ve kültürel mirasına yönelik önemli bulgular ortaya koymuştur. Tez, bölgedeki su altı yapılarının tarihi, arkeolojisi ve potansiyel su altı kültürel miras değerini belirlemeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar neticesinde elde edilen bulgular, İstanbul Boğazı'nın su altı kültürel mirasının zenginliğinin ve öneminin daha iyi anlaşılmasını ve bu konuda yapılacak çalışmaların yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstanbul Boğazı, Beykoz, Sualtı kültür mirası, Hieron, Gümrük istasyonu, Deniz ticareti.

ABSTRACT

In ancient times, the Bosphorus was an essential passageway and a significant stopover for ships traveling to and from the Black Sea, just as it is today. Ships sought shelter in the safe areas along the Bosphorus to wait for favorable winds or to avoid the strong currents of the strait. As noted by the ancient writer Dionysius, the shores of the Bosphorus were separated by successive headlands, which were crucial for navigation safety. This information highlights the economic and strategic importance of the Bosphorus in antiquity and confirms the necessity of safe zones and small harbors along the strait.

Rising sea levels in the Bosphorus suggest that certain structures and settlements may have been submerged over time. Accordingly, the study aimed to examine, investigate, and evaluate the potential underwater cultural heritage along the shores of Beykoz. During the diving operations conducted at three predetermined locations, strong currents, underwater vegetation, and environmental factors such as the marine mucilage (sea snot) that has spread across the Sea of Marmara in recent years made it challenging to identify possible archaeological remains. Mucilage forms a thick biological layer on the seabed, reducing the visibility of potential remains and increasing the risk of their deterioration. Therefore, more extensive and in-depth studies in the coming years are necessary to fully comprehend the underwater archaeological potential of the Bosphorus.

Within this framework, literature reviews and historical document analyses were conducted, along with underwater field examinations and the analysis of diving data. The research has provided significant insights into the historical and cultural heritage of the Bosphorus. This thesis aims to identify the history, archaeology, and potential value of the underwater cultural heritage in the region. The findings of this study contribute to a better understanding of the richness and significance of the Bosphorus's underwater cultural heritage and encourage the expansion of further studies in this field.

Keywords: Bosphorus, Beykoz, Underwater cultural heritage, Hieron, Customs station, Maritime trade.

ÖNSÖZ

İstanbul Boğazı'nın Beykoz kıyılarında yer alan su altı kültürel mirasının araştırılması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan bu tez çalışması, su altı arkeolojisi ve kültürel miras alanındaki bilimsel çalışmalara katkı sağlamayı hedeflemektedir. Tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olan Beykoz bölgesinin, Boğaz'ın önemli geçiş noktalarından biri olduğunu düşünmekteyiz. Bu doğrultuda, Beykoz kıyılarında su altında bulunabilecek yapı ve kalıntıların tespit edilmesi düşünülmektedir.

Beykoz, İstanbul'un Anadolu yakasında, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açıldığı noktada yer almakta olup kuzeyde Karadeniz, doğuda Şile, güneyde Üsküdar ve batıda İstanbul Boğazı ile çevrilidir. Çalışma alanı, Beykoz'un Boğaz kıyıları ile sınırlandırılmıştır.

Dalış çalışmaları sırasında Beykoz kıyılarındaki üç ayrı noktada araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak, yoğun akıntılar, su altı bitki örtüsü ve Marmara Denizi'nde yaygınlaşan deniz salyası gibi çevresel faktörler nedeniyle herhangi bir yapı kalıntısının tanımlanması mümkün olmamıştır. Bu durum, bölgedeki sualtı kültürel mirasının potansiyel varlığına dair kesin bir yargı oluşturmamakla birlikte, daha sistematik ve derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.

Tezin ana gövdesi, literatür taramaları, antik kaynakların incelenmesi, su altı saha araştırmaları ve dalış verilerinin analizi gibi yöntemlerle yapılandırılmıştır. Beykoz kıyılarında yer alan sualtı kültürel mirasını tespit etmek amacıyla yapılan çalışmalar, ileride gerçekleştirilecek daha kapsamlı araştırmalar için yol gösterici bir veri olması amaçlanmıştır.

Tez, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İstanbul Boğazı'nın coğrafi konumu ve tarihi ele alınmıştır. İkinci bölümde Beykoz ilçesinin coğrafyası ve bu bölgede varlık göstermiş eski yerleşimler incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Beykoz kıyılarındaki su altı kültürel mirası, özellikle ticaretle ilişkilendirilerek değerlendirilmiş, elde edilen veriler analiz edilmiştir. Sonuç olarak, çalışmanın bulguları ve gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Bu süreçte danışmanım Doç. Dr. Hakan Öviz'e; saha çalışmalarında dalış ekipmanları ve lojistik destek sağlayan Günay Dönmez ve Ercan Soydan'a; araştırma sürecine katkıda bulunan tüm arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Leyla AYDIN

2024

GİRİŞ

İstanbul Boğazı, tarih boyunca stratejik öneme sahip olmuş ve çeşitli medeniyetler için önemli bir geçiş rotası olarak kullanılmıştır. Karadeniz'e giden veya oradan gelen ticaret gemileri çağlar boyunca bu güzergâhtan faydalanmıştır. Antik kaynaklarda varlığı bilinen ve Beykoz'da yer alan Hieron bölgesi, büyük bir gümrük istasyonu olarak hizmet vermiş; aynı zamanda askeri bir üs olarak da değerlendirilmiştir. Kaynaklara göre, Karadeniz'e giriş ve çıkış yapan gemilerin denetlendiği noktalardan biridir. Bu bilgiler ışığında, Beykoz kıyılarında gerekli yüzey araştırmaları ve sualtı dalışları yapılmıştır.

Çalışmanın temel amacı, Beykoz kıyılarında bulunan olası sualtı kültürel mirasın tanımlanması, belgelenmesi ve analiz edilmesidir. Beykoz ilçesi sınırları içinde kalan bölgenin Antik Çağ deniz ve kara ulaşımındaki rolü, antik yazarların eserlerinde sundukları bilgiler ışığında değerlendirilmiştir. Beykoz bölgesi, Akdeniz, Ege ve Marmara denizlerini Karadeniz'e bağlayan, özellikle Kuzey Karadeniz'den gelen malların sevkiyatı için stratejik bir öneme sahip bir güzergâhta yer almaktadır. Antik Çağ yazarlarının bu bölgedeki kutsal alanlara dair tanımları ve eskiçağ dönemi kitabeleri, Karadeniz'e açılan veya Karadeniz'den gelen gemilerin izlediği deniz yollarına ilişkin önemli bilgiler sunmaktadır. İstanbul Boğazı, prehistorik dönemlerden itibaren Avrupa'dan Anadolu'ya göç eden çeşitli kavimler için bir köprü görevi üstlenmiştir. Bu bağlamda, Boğaz, en erken dönemlerden itibaren Asya ile Avrupa arasında bir geçit vazifesi görmüş ve Beykoz, İstanbul Boğazı'nın önemli bir parçası olarak rol oynamıştır.

Antik yazarlar arasında Dionysius, Boğaziçi'ne dair ayrıntılı bir inceleme yapmış ve eserlerinde buradaki yerleşimlerden bahsetmiştir. Herodot'tan günümüz kaynaklarına kadar uzanan çeşitli edebi kaynaklar eş zamanlı olarak incelenmiştir. Ancak epigrafik kanıtların yetersizliği, bu konuda daha fazla çalışmanın gerekliliğini göstermektedir. Petrus Gyllius'un on altıncı yüzyılda yazdığı İstanbul Boğazı'na dair eserleri ve J. von Hammer'in Constantinopolis und der Bosporos adlı kitabı, bu çalışmanın temel kaynakları arasında yer almaktadır. Dionysius'un güzergâhını takip eden ve Boğaziçi'nin coğrafi tasvirlerini anekdotlarla birleştiren bu eserler, tezin şekillenmesinde önemli bir yere sahiptir. İstanbul Boğazı kıyılarındaki yerleşimlerin hikayesi, Argo'nun yolculuğu, İo'nun Boğaz'ı geçişi ve diğer yerel geleneklerle zenginleşmektedir. Bu hikâyeler, Dionysius'un Anaplous adlı eserinde derlenmiş, Petrus Gyllius'un araştırmalarıyla desteklenmiştir.

Beykoz, İstanbul Boğazı'nın Anadolu Yakası'nda yer alan, tarihi ve kültürel açıdan zengin bir bölgedir. Çalışma kapsamında, Boğaz kıyıları dört bölgeye ayrılarak detaylı araştırmalar yapılmıştır. Ancak sualtı araştırmaları sırasında Marmara Denizi'nde yaygınlaşan

müsilaj (deniz salyası), güçlü akıntılar ve sualtı bitki örtüsü gibi çevresel faktörler, potansiyel kalıntıların görünürlüğünü ciddi şekilde azaltmıştır. Bu çevresel etkenler, olası arkeolojik buluntuların tanımlanmasını engellemiş ve daha kapsamlı araştırmaların gerekliliğini ortaya koymuştur. Beykoz kıyılarında yer alan tarihi kalıntıların zenginliği, İstanbul Boğazı'nın sualtı kültürel miras potansiyelini ve bu alandaki koruma çalışmalarının önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İstanbul Boğazı'nın Coğrafi Konumu ve Tarihi

1.1. İstanbul Boğazı'nın Jeolojik Oluşum Süreci

İstanbul Boğazı, jeolojik evrimiyle hem doğal bir şaheser hem de dünya tarihinin stratejik geçiş noktalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Yaklaşık 30 kilometrelik uzunluğu ve kıvrımlı yapısıyla bu dar su yolu, Karadeniz ile Marmara Denizi arasında bir bağlantı kurar. Boğaz'ın oluşumu, milyonlarca yıllık jeolojik ve tektonik süreçlerin bir ürünüdür. Geçmişten günümüze, bu süreçlerin izi yalnızca bölgenin morfolojik yapısında değil, aynı zamanda kültürel ve ekolojik etkilerinde de görülmektedir (Benjamin vd., 2022: 783-810).

Antik dönemlerde Boğaz'ın oluşumuna dair birçok efsane ortaya atılmıştır. Antik yazar Dionysios, Karadeniz'in büyük bir göl olduğu ve güçlü bir su yükselmesiyle taşarak Boğaz'ı oluşturduğunu ifade eder. Bu mitolojik anlatılar, dönemin sınırlı bilimsel bilgisiyle doğayı anlama çabalarının bir yansımasıdır. Ancak modern jeolojik çalışmalar, bu anlatıların ötesine geçerek daha kesin sonuçlara ulaşmayı sağlamıştır (Byzantios, 2008: 36).

İstanbul Boğazı'nın jeolojik geçmişi, Pleistosen ve Holosen dönemlerinde meydana gelen tektonik hareketler, deniz seviyesi dalgalanmaları ve sediment birikimleriyle şekillenmiştir. Boğaz'ın oluşumunda en önemli dönemlerden biri, Buzul Çağı'nın sona ermesidir. Bu dönemde, küresel deniz seviyesindeki yükselme sonucu Akdeniz suları İstanbul Boğazı üzerinden Karadeniz'e akmaya başlamış ve Karadeniz bir tatlı su gölünden tuzlu bir denize dönüşmüştür (Hsü, 1978: 62; Ward vd., 2022: 55).

Bu süreçte Boğaz, akıntılar ve sediment taşınımıyla şekillenen bir yapıya bürünmüştür. Marmara Denizi'nden Karadeniz'e doğru yüzey akıntıları oluşurken, ters yönde, Boğaz tabanında daha tuzlu Akdeniz suları hareket eder. Bu çift yönlü akıntı sistemi, Boğaz'ın morfolojisini ve ekosistemini belirleyen önemli bir faktördür (Hsü, 1978: 62).

Boğaz'ın dip yapısı, milyonlarca yıllık tektonik hareketlerin bir sonucudur. Marmara Denizi ile Karadeniz arasında uzanan fay hatları, bölgedeki jeolojik değişimlerin başlıca nedenidir. Gökaşan ve diğerlerinin (2005: 148) çalışmaları, Boğaz boyunca aktif fay hatlarının yer aldığını ve bu fayların deniz tabanını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, deniz tabanında gözlenen erozyon izleri, akıntıların hızını ve yönünü yansıtarak bu bölgedeki jeolojik dinamikleri göstermektedir.

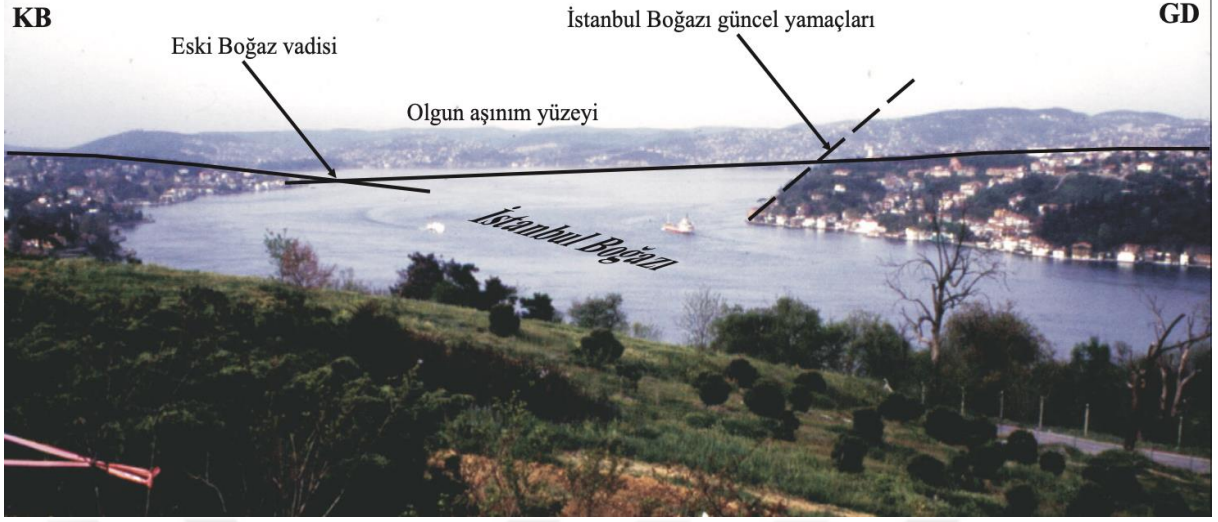
Karadeniz, tarih boyunca Paratethys adı verilen geniş bir iç denizin bir parçasıydı. Ancak tektonik hareketler ve deniz seviyesi değişiklikleri bu büyük denizin parçalanmasına yol

Bu jeolojik değişimler İstanbul Boğazı'nın bugünkü ekosistemini, akıntı düzenini ve deniz ticaretindeki stratejik önemini belirlemiştir. Boğaz'ın özellikle dar ve derin yapısı, burada su akıntılarının hızını artırmakta ve bu akıntılar Boğaz tabanında belirgin erozyon izleri bırakmaktadır (Benjamin vd., 2022: 45). Bu durum, İstanbul Boğazı'nın deniz trafiği açısından düzenli bir akıntı sistemi oluşturmasını sağlamış ve antik çağlardan itibaren ticaret yollarında geçiş güzergahı olarak tercih edilmesine yol açmıştır.

Jeolojik bulgular, Boğaz'ın oluşum sürecinde yaşanan ekolojik ve jeolojik değişimlerin bölgedeki doğal yapıyı büyük ölçüde etkilediğini göstermektedir. Boğaz'ın dip yapısı, güçlü akıntılar ve rüzgarların etkisiyle zamanla aşındırılmış ve farklı derinliklerdeki kaya yapıları su altı akıntılarının yarattığı aşınmaya maruz kalmıştır. Boğaz'da yer alan sert kaya formasyonları, bölgenin su altı akıntıları ve deniz dibi şekilleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olup, dip yapısının karmaşıklığını ortaya koymaktadır (Ward vd., 2022: 33).

Bu doğal oluşum evreleri, Boğaz çevresindeki kültürel miras alanlarının dağılımını da etkilemiştir. Özellikle Beykoz gibi kıyı bölgelerinde, depremler ve deniz seviyelerindeki değişimlerle şekillenen sualtı kültürel miras kalıntıları bulunma olasılığı yüksektir. İstanbul Boğazı'nın tarih boyunca hem doğal afetler hem de uzun dönemli jeolojik süreçler tarafından şekillendirilmesi, bu coğrafyanın stratejik, ticari ve askeri anlamda bir çekim merkezi olmasına neden olmuştur. Beykoz kıyılarında yapılan sualtı yüzey araştırmaları, bu jeolojik süreçlerin arkeolojik yansımalarını incelemekte ve bölgedeki eski yerleşimlerin kalıntılarını gün yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır.

Jeolojik bulgular, Boğaz'ın oluşum sürecinin karmaşıklığını ortaya koyar. İstanbul Boğazı'nın deniz tabanı morfolojisi, özellikle son buzul döneminin ardından önemli değişiklikler göstermiştir. Deniz tabanındaki erozyon izleri, bölgedeki su altı akıntılarının ve rüzgarların etkisiyle şekillenmiştir. Bu değişimler, Boğaz'ın deniz trafiği için belirli bir ritim oluşturmasına neden olmuş ve bu da şehrin ve çevresindeki toplulukların tarihsel gelişimini etkilemiştir (Görür vd., 2001: 24). Boğazın eski ve şimdiki durumunu ve çevresindeki olgun aşınım yüzeyi, eski boğaz vadisi ve bu vadiyi kesen güncel boğaz yamaçları fotoğraf 1 de gösterilmektedir.

Fotograf 1: İstanbul Boğazı çevresindeki olgun aşınım yüzeyi, eski boğaz vadisi ve bu vadiyi kesen güncel boğaz yamaçları (Göktaşan, E., 2000: 145).

İstanbul Boğazı'nın oluşum süreci, yalnızca doğal yapıyı değil, aynı zamanda kültürel ve tarihi yapıyı da şekillendirmiştir. Akıntılar, sediment birikimleri ve su seviyesindeki değişimler, sualtı arkeolojik kalıntılarının yerlerini değiştirmiş veya üzerlerini kapatmıştır. Beykoz ve çevresinde yapılan yüzey araştırmaları, bu doğal süreçlerin arkeolojik kalıntılar üzerindeki etkilerini anlamak açısından önemlidir. Bununla beraber jeolojik oluşum evreleri de, Beykoz'un sualtı kültürel mirasını anlamamıza da yardımcı olur. Boğaz'ın oluşumu sırasında meydana gelen su baskınları ve deniz seviyesindeki değişiklikler, Beykoz gibi kıyı bölgelerinde sualtında yerleşim kalıntıları kalmış olma ihtimali mevcuttur. Beykoz'un kıyı şeridinde yapılan sualtı yüzey araştırmaları, bu jeolojik süreçlerin arkeolojik yansımalarını inceleyerek ve tespit ederek bölgedeki eski yerleşimlerin olası kalıntılarının ve boğaz ticareti veya herhangi bir sebeple gemi demirleme noktalarının izlerini takip edilmiştir. Daha detaylı veriler çalışmanın 3. bölümünde aktarılacaktır.

Sonuç olarak, İstanbul Boğazı'nın jeolojik oluşumu, çeşitli ekolojik ve jeolojik süreçlerin bir araya gelmesiyle oluşmuş karmaşık bir yapıyı temsil etmektedir. Bu süreçler, Boğaz'ın topografyasını ve deniz akıntılarını şekillendirirken, aynı zamanda Boğaz'ın etrafındaki yerleşimlerin ve medeniyetlerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu jeolojik geçmiş, Boğaz'ın stratejik ve ekonomik önemini anlamamıza katkı sağlarken, aynı zamanda bu bölgede süregelen deniz ticaretini ve kültürel etkileşimleri daha net bir şekilde değerlendirmemize olanak sunmaktadır. Boğaz'ın oluşumunu ve bölgedeki sualtı kültürel mirası anlamaya yönelik araştırmalar, ilerleyen bölümlerde daha ayrıntılı bir şekilde ele

alınacak ve bu bağlamda Beykoz gibi kıyı bölgelerinin potansiyel arkeolojik zenginliği değerlendirilecektir.

1.2. İstanbul Boğazı'nın Tarihçesi

Bu bölümde İstanbul Boğazı'nın tarihçesine değinerek hem Boğaz'ın stratejik önemini hem de bölgenin antik dönemlerden günümüze kadar nasıl şekillendiğini anlatıyoruz. Boğaz, Asya ile Avrupa arasında bir geçiş yolu olarak hizmet vermiş, mitolojik hikayelerle harmanlanan önemli bir ticaret ve strateji bölgesi olmuştur.

İstanbul Boğazı'nın Batı dillerindeki adı "Bosporos," Antik Yunan mitolojisinden türemiştir ve İo'nun hikayesiyle ilişkilendirilmiştir. Zeus tarafından ineğe dönüştürülen rahibe İo, Hera'nın gazabından kaçarak Bosporos'u yüzerek geçmiştir. Bu mitolojik anlatı, Boğaz'ın Avrupa ve Asya arasında doğal bir köprü olma özelliğini pekiştirmiştir (Byzantios, 2008: 7; Gyllius, 2000: 29). Ayrıca, Argonotların Altın Post'u arayışları sırasında Bosporos'u geçmeleri gibi anlatılar, İstanbul Boğazı'nın tarihsel önemine dair güçlü bir gösterge sunmaktadır.

Geç Bronz Çağı'nda (MÖ 1400-1200), Miken uygarlığı Ege ve Akdeniz'de genişledikçe, İstanbul Boğazı ve çevresine küçük ticaret istasyonları kurmuş olabilirler. Bu dönemde, Karadeniz sahillerinde sayısız Helen kolonisi kurulmuş, Karadeniz ve Ege dünyası arasında ticaret yoğunlaşmış ve Boğaz'ın stratejik önemi artmıştır. Helenlerin Bronz Çağı'ndaki bu bölgedeki varlıklarını İo ve Argonotlar efsaneleri ile anmaları, Boğaz'ın tarihi ve mitolojik önemini vurgular (Byzantios, 2008: 20).

İstanbul Boğazı'nın önemi, Pers İmparatorluğu döneminde de belirgindir. MÖ 6. yüzyılın sonlarına doğru tarih sahnesine çıkan Pers İmparatorluğu, Boğaz'ın stratejik önemini fark etmiş ve burayı kontrol altına almaya çalışmıştır. Pers Kralı Dareios'un komutasındaki Pers ordusu, MÖ 513/512 yılında İskit seferi sırasında, Rumelihisarı civarında yan yana dizilmiş gemilerin bağlanmasıyla oluşturulmuş köprü üzerinden Asya'dan Avrupa'ya geçmiştir (Herodotos, iv. 87).

İstanbul'un Avrupa yakasının Paleolitik Dönem'den itibaren insanlar tarafından yerleşildiği, Yarımburgaz Mağarası kazılarında bilinmektedir. Anadolu yakasında ise Fikirtepe ve Pendik gibi Neolitik Dönem'e tarihlenen yerleşimler önemli arkeolojik buluntular sunmaktadır. Beykoz'da yapılan araştırmalar da Anadolu yakasında tarih öncesi dönemlere ait buluntuların varlığını ortaya koymuştur. Bu buluntular, İstanbul Boğazı ve özellikle de bu tez konusunu oluşturan Beykoz'un insanlık tarihi açısından ne kadar geriye gittiğini göstermektedir (Arslan, 2010: 285).

Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesi gören İstanbul, en eski devirlerden itibaren çeşitli mücadelelere ve yerleşmelere sahne olmuştur. Boğaziçi ve onun bir parçası olan Beykoz da sayısız güçlerin ve göçlerin adresi olmuştur. İstanbul, Eski Doğu ve Batı medeniyetlerini birbirine bağlayan bir rol üstlenmiştir. Bu durum, Beykoz ve çevresinde erken çağlardan itibaren başlayan sahiplenme mücadelesini ortaya çıkarmıştır. Beykoz, İstanbul Boğazı'nın tarihi ve stratejik önemini daha da vurgulamaktadır. Beykoz'un kültürel mirası, tarihi geçmişi ve stratejik konumu daha ayrıntılı bir şekilde Beykoz başlığı altında yer almaktadır.

Bölgedeki korsan gemi yağmaları da sıklıkla tarihi belgelerde yer almıştır. İyon Ayaklanması'ndan sonra Pers kontrolü Boğaziçi'nde zayıfladığında, Miletoslu Histiaeus, Byzantium'a giderek korsanlığa başlamıştır. Hellespont'ta Xerxes, Karadeniz'den gelen tahıl gemilerinin geçişlerine izin vermiştir (Russell, 2017: 138). İo'nun İstanbul Boğazı'nı geçişi, Boğaz'a canlılık katan, ticaretin güçlenmesine öncülük eden ve Bizans toplumunun kimliğini şekillendiren önemli bir efsane olmuştur. Bu efsane, Byzantium'un yerel ekonomisiyle ilişkilendirilmiş ve İo'nun geçişiyle Boğaziçi mitolojisine dayanan erken para tipleriyle ifade edilmiştir. Byzantium'un paralarında temsil edilen yerin, Boğaziçi üzerindeki kontrolle ilişkilendirilmiş olması, şehrin Boğaziçi'ndeki hakimiyetini yansıtır. Boğaziçi'nden gelen kanıtlar, Yunan topluluklarının kimliklerini, yerel bölgeleriyle sıkı bir şekilde bağlantılı olarak düşündüğünü gösterir ve bu düşüncüyü Dionysius'un metni sayesinde gözlemleyebiliriz. Bu efsane tazeliğini kaybetmeden sürekli kendini korumuş ve sonraki yıllara kadar varlığını sürdürmüştür.

Bu bilgiler ışığında, İstanbul Boğazı'nın tarihi gelişimi ve stratejik önemi, Antik Çağ'dan geç Antik Çağ'a kadar olan dönemde sürekli olarak vurgulanmıştır. Bu dönemlerde Boğaz, ticaret yollarının kesişme noktası olmuş ve bölgeye yerleşmiş olanların ekonomik ve kültürel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.

Antik çağ yazarları Herodot ve Strabon'un kayıtlarına göre, Balkan kökenli halklar, özellikle Frigler, Boğazlar yoluyla Anadolu'ya göç etmişlerdir. Herodot, Makedonyalıların komşuları olan ve Güneydoğu Avrupa'da yaşayan Byrgler veya Brigler olarak bilinen Friglerin, Boğazlar yoluyla Anadolu'ya geldiklerini yazmaktadır (Herodotos, XII. 73). Strabon da Geographica'sında benzer bir açıklama yapmıştır (Strabon XIII, 586). Homeros ise Troia Savaşı sırasında Hellespontos'un (Çanakkale Boğazı çevresi) Traklarca, Sangarios (Sakarya Nehri çevresi) kıyılarının ise Friglerce iskan edildiğini belirtmektedir (Homeros II, II. 845; II. II. 683, III. 184).

Mehmet Özdoğan'ın araştırmaları da bu göç hareketlerine dair önemli bulgular sunmaktadır. Özdoğan, Marmara Denizi'nin, Mezolitik dönemde balıkçı topluluklar için uygun

koşullar sağlayan bir göl olduğunu ve MÖ 10. binyılda Çanakkale Boğazı'ndan ılık ve tuzlu su girişiyle birlikte Marmara Gölü'nün ortamının değiştiğini belirtmektedir. Neolitik dönemin başlarında, Marmara Bölgesi'ne çiftçi toplulukların iki ana yoldan geldiğini tespit etmiştir: Bunlardan biri Ege kıyıları boyunca ilerleyerek Trakya'ya ulaşan göç dalgasıdır; diğeri ise Sakarya Nehri Vadisi'ni izleyerek Doğu Marmara'ya gelen topluluklardır. Bu çiftçi topluluklar, Mezolitik Ağaçlı kültürü ile kaynaşarak Fikirtepe Kültürü diye tanımlanan yeni bir kültür oluşturmuşlardır (Özdoğan, 2023: 16).

Özdoğan ayrıca, Marmara Denizi'nin Neolitik dönemde Avrupa'ya yayılmasında ana yollardan biri olduğunu vurgulamaktadır. Marmara Denizi'nin stratejik konumu, Anadolu, Ege, Balkanlar ve Karadeniz gibi bölgeler arasında gerçekleşen göç, istila ve mal veya teknoloji transferi gibi etkileşimler için önemli bir geçiş noktası olmuştur. Marmara Denizi'nin jeomorfolojik yapısı ve deniz seviyelerindeki değişiklikler, bu süreçleri etkileyen önemli faktörlerdendir. Bu nedenle, Marmara Denizi'nin paleo-kıyıları üzerinde yapılacak çalışmalar, bölgenin kültürel ve jeomorfolojik süreçleri hakkında çığır açan sonuçlar ortaya koyacaktır (Özdoğan, 2023: 25). Aynı zamanda harita 2 de kırmızı noktalarla gösterilmiş tarih öncesi yerleşimler yer almaktadır.

Harita 2: Marmara bölgesindeki büyük prehistorik yerleşmeler ve İstanbul boğazına yakın yerleşim alanları. (Özdoğan M. 2020, Marmara Denizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu'dan Avrupa'ya Aktarımı, Maritime Archaeology Periodical, s.15)

İKİNCİ BÖLÜM

Beykoz İlçesinin Coğrafyası

2.1. Beykoz'un Tarihçesi ve Coğrafi Konumu

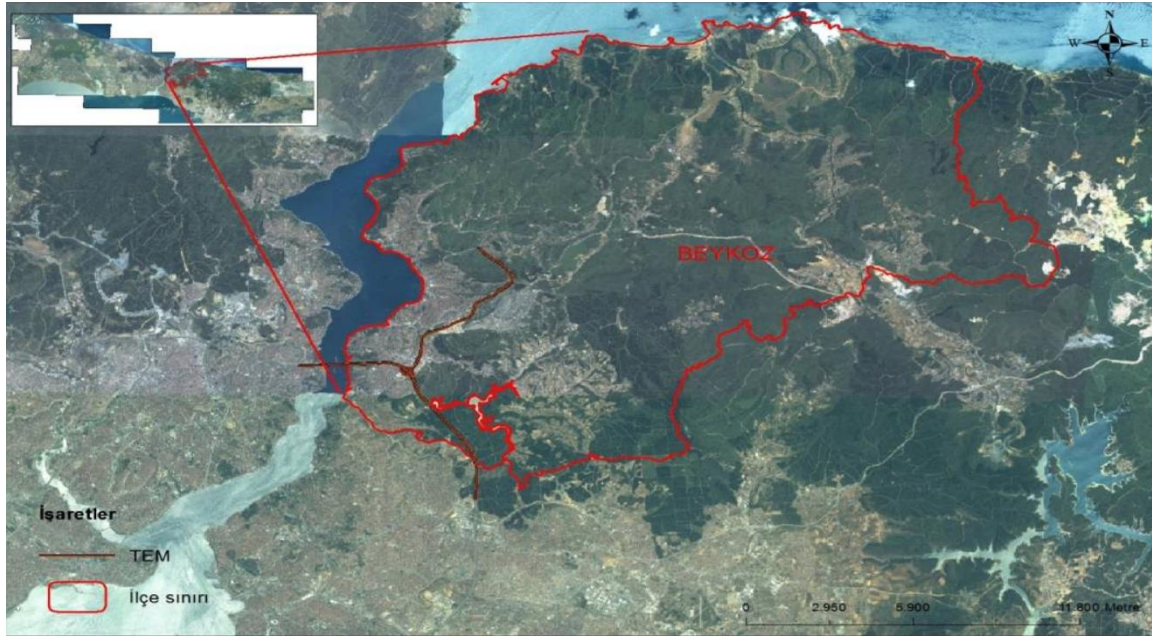
Beykoz, İstanbul Boğazı'nın Asya yakasında, Karadeniz'e açılan stratejik bir noktada yer alan önemli bir yerleşim bölgesidir. İlçenin tarihi geçmişi M.Ö. 900'lere kadar uzanmaktadır. Antik dönemlerde Traklar tarafından yerleşilen bu bölge, deniz ticareti ve kültür merkezi olarak bilinmiştir. Traklar, deniz yoluyla gelerek Beykoz'u kendilerine yurt edinmiş ve uzun süre bu bölgede yaşamışlardır. Bu dönemde Beykoz, Karadeniz'e açılan önemli bir liman şehri olarak ön plana çıkmış, özellikle ticaretin yoğun olduğu bir merkez haline gelmiştir (Byzantios, 2008: 7, 20).

Bizans İmparatorluğu döneminde, Beykoz'un stratejik önemi daha da artmıştır. Bizanslılar, bölgenin coğrafi konumunun askeri ve ticari avantajlarını kullanmak amacıyla buraya çeşitli savunma kaleleri inşa etmişlerdir (Gyllius, 2000: 28, 31). Bu kaleler, Boğaz'dan gelen ticari gemileri kontrol etmek ve Konstantinopolis'in güvenliğini sağlamak amacıyla kullanılmıştır. Beykoz'un Boğaz'ın Asya yakasında, Karadeniz'e en yakın yerleşim alanı olması, bölgeyi Bizans döneminde de önemli bir askeri üs ve liman haline getirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde ise Beykoz, hem idari hem de stratejik bir merkez olarak Osmanlı yönetimine entegre olmuştur. 1453'te İstanbul'un fethiyle Osmanlı topraklarına katılan Beykoz, Osmanlı sultanlarının av sahaları ve dinlenme köşkleri ile ünlü bir bölge haline gelmiştir (İnalcık, 1973: 73). Osmanlı dönemi boyunca Beykoz, ticaret yollarının bir geçiş noktası olmaya devam etmiştir. Yavuz Sultan Selim Köprüsü ve Boğaziçi'nin güneyinde kalan kıyı yerleşimleri, Osmanlı döneminde bölgedeki ticaret ve kültürel etkileşimleri daha da yoğunlaştırmıştır (Lewis, 2017: 59).

Günümüzde, Beykoz İstanbul'un Anadolu Yakası'nda bulunan ve Karadeniz'e kıyısı olan bir ilçedir. İlçe, 29 mahalleden oluşmaktadır ve genellikle yeşilliklerle kaplı tepeleri, Boğaz manzarası ve tarihi yapılarıyla tanınır. Harita 3 te Beykoz ilçesinin genel sınırları ve büyüklüğü gösterilmiştir. Tezin ana konularını oluşturan ve çalışmaların yoğunlaştığı bölge Beykoz'un boğaza kıyısı olan mahalleleridir. Bu mahalleler arasında Anadolu Kavağı, Beykoz Merkez, Çubuklu, Kanlıca ve Paşabahçe gibi yerleşimler bulunmaktadır. Bu mahalleler, hem Boğaz'a olan yakınlıkları hem de tarihi yapılarıyla ön plana çıkmaktadır.

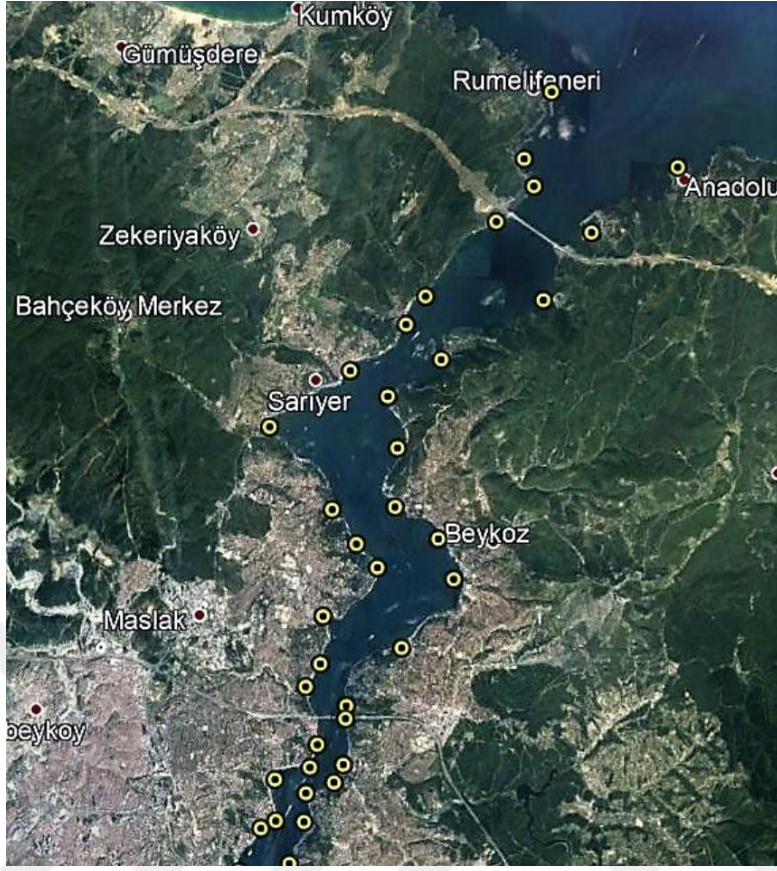
Beykoz'un boğaza kıyısı olan mahalleleri hem doğal güzellikleri hem de tarihi yapılarıyla bilinirken, aynı zamanda çevresel ve ekolojik önem taşıyan bir bölgeyi temsil etmektedir. Beykoz, deniz ticareti rotaları ve savunma yapıları ile Boğaz boyunca hem askeri hem de ekonomik bir merkez olmuştur (Gyllius, 2000: 31). Özellikle Beykoz'un yüksek tepeleri ve ormanlık alanları, Osmanlı döneminde av sahaları olarak kullanılmıştır. Bu alanlar, aynı zamanda Boğaz'ın savunulması için doğal bir bariyer görevi görmüştür.

Harita 3: Beykoz sınırları (Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı: 56), <http://uzalcbcs.org/wp-content/uploads>

Beykoz ilçesinin Boğaz kıyılarında antik yazarların bahsettiği beş ayrı noktanın adı geçmektedir. Bunlar Karadeniz'e doğru sırasıyla Anadolu Hisarı'nın bulunduğu bölge (Potamonion, Neokastron gibi isimlerle), Göksu Deresi'nin girişi, Kanlıca Koyu (Boradion, Phrixu Limen, Phruxi, Phrixos olarak anılmış), Beykoz (Amycus, Amykos, Portus Amyci, Amaiaisimleriyle) ve Anadolu Kavağı (Hieron olarak bilinen gümrük istasyonu) olarak tanımlanmıştır. Son olarak, Riva Çayı'nın ağzında yer alan bölgeye antik kaynaklarda Rhebas adı ile bahsedilmektedir. Modern kaynaklarda ise bu kıyı şeridinde dokuz ayrı yerleşim yeri olduğu belirtilmektedir.¹ Bu bahsedilen bölgeler spesifik olarak harita 4'te gösterilmiştir.

¹ <https://www.ancientportsantiques.com/the-catalogue/bosphorus-black-sea/>

Harita 4: Antik yerleşimlerin olduğu bölgeler. (<https://www.ancientportsantiques.com/a-few-ports/the-bosphorus/>)

2.2. Beykoz'da Yapılmış Olan Arkeolojik Araştırma, Çalışma ve Kazılar

Bu bölümde Beykoz'da yapılan arkeolojik çalışmalara, yüzey araştırmalarına ve kazılara değinilecektir. Dionysius'un *Anaplous Bosporou* adlı eseri, bu bölgenin tarihi ve topografik özellikleri açısından önemli bir antik kaynaktır. Bu eser, İstanbul Boğazı'nın ve çevresindeki yerleşimlerin nasıl şekillendiğine dair pek çok bilgi sunmakla beraber kanıtlar nitelikte bilgilere yer vermiştir. Dionysius, bölgeyi gezerken topografik detaylara odaklanmış ve Boğaz kıyılarının mitolojik ve efsanevi anlatılarına dikkat çekerek anlatımını güçlendirmiştir (Byzantios, 2008: 7; Gyllius, 2000: 31). Pierre Gyllius, 16. yüzyılda Dionysius'un eserinden yola çıkarak, kendi gözlemleri ve antik kaynaklarla birlikte İstanbul Boğazı'nı detaylandırmış ve eserine tarihi bir perspektif kazandırarak aynı güzergahı izlemiş ve yeni bilgilerle eserini şekillendirmiştir (Gyllius, 2000: 31).

2018-2019 yılları arasında gerçekleştirilen İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstYA) projesi kapsamında, Beykoz'da çeşitli arkeolojik yüzey araştırmaları yapılarak incelenmiştir. Araştırmalar sonucunda, Beykoz bölgesinin tarihi geçmişinin Paleolitik Dönem'den Osmanlı

Dönemi'ne kadar uzandığı tespit edilmiştir. Riva Mahallesi'nde Alt ve Orta Paleolitik Dönem'e tarihlenen buluntulara sıkça rastlanmıştır. Üst Paleolitik ve Epipaleolitik/Mezolitik Dönem'e ait buluntular da azımsanmayacak oranda tespit edilmiştir. Anadolu Feneri çevresinde Neolitik Dönem'e tarihlenen yontma taş buluntularına rastlanmıştır (Güldoğan, 2019: 102). Bu çalışmaların hepsi oldukça değerli ve güzel veri sağlamaktadır. Bu çalışmalar bize gösteriyor ki bu bölge oldukça zengin ve daha çok araştırılıp, gerekli kazı çalışmaları için uygun zemine sahiptir.

Doç. Dr. Emre Güldoğan tarafından kaleme alınan "İstanbul İli Yüzey Araştırmaları 2018-2019 Beykoz Arazi Çalışmaları" başlıklı makalede, Beykoz bölgesindeki detaylı arazi çalışmaları incelenmiştir. Paleolitik Çağ'a ait yontma taş buluntuların özellikleri, yüksek lisans öğrencisi Volkan Manap tarafından sunulmuştur. Bu buluntuların tespit edildikleri alanlara göre yoğunlukları ve kullanılan hammaddelerin özellikleri analiz edilmiştir. Bu durum ise yaşama elverişli bölgelerde olduğumuzu bize göstermektedir.

Alibahadır Mahallesi'nde bulunan ve M.S. 2. yüzyıla tarihlenen yazıtlı mezar taşı, Doç. Dr. Aşkın Özdizbay ve Doç. Dr. Hüseyin Sami Öztürk tarafından incelenmiştir. Bu mezar taşı, Beykoz'un Roma Dönemi'nde de önemli bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir. Ayrıca, aynı mahallede bulunan bir mezar steli, bu döneme ait yerleşimlerin izlerini taşımaktadır (Özdizbay ve Öztürk, 2019: 200-208). Buluntuların hepsinin karada olması ve bu bölgelerin denize yakın olduğu göz önünde bulundurulmalı ve deniz kıyısında ve hatta denizin altında saklı bir hazine olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu çalışmaların üzerine her bilgiyi destekler nitelikte olacak şekilde Mehmet Özdoğan'ın araştırmaları, Marmara Denizi'nin Neolitik dönemde de önemli bir göç yolu olduğunu ortaya koymuştur. Marmara Bölgesi, çiftçi toplulukların Anadolu'ya geçişinde iki ana güzergâh olarak kullanılmıştır (Özdoğan, 2023: 16). Bu bulgular, Beykoz'un tarih öncesi dönemlerden itibaren önemli bir yerleşim merkezi olduğunu kanıtlamaktadır.

Yoros Kalesi'nde 2012 yılında gerçekleştirilen kazı çalışmaları, Beykoz'un Bizans ve Osmanlı dönemlerindeki stratejik önemini ortaya koymuştur. Prof. Dr. Asnu Bilban Yalçın liderliğindeki ekip, kalenin askeri ve ekonomik açıdan ne kadar önemli olduğunu ortaya koyan buluntulara ulaşmıştır. Bu kazılarda özellikle Bizans Dönemi'ne ait seramikler, pişmiş toprak objeler ve askeri kullanım eşyaları tespit edilmiştir (Yalçın, 2013: 371-381). Yoros kalesi bölgesi antik çağdan itibaren ticaretin, gemilerin en önemli uğrak noktalarından olmuştur. Fotoğraf 2 de Yoros kalesi ve boğaza hakim konumu gösterilmektedir.

İstanbul'un kuzeydoğusunda yer alan Yoros Kalesi, Bizans İmparatorluğu'nun Karadeniz ticaretini kontrol ettiği önemli bir kale olmuştur. Kazılarda elde edilen seramik

buluntular ve diğer arkeolojik veriler, kalenin Osmanlı Dönemi'nde de stratejik bir rol oynadığını tahmin edilmenin de yanı sıra kanıtlar niteliktedir. 2012 yılında kazı çalışmaları sonucunda Geç Bizans ve Erken Osmanlı Dönemi'ne ait buluntular tespit edilmiştir (Yalçın, 2013: 159-196).

Sonuç olarak, Beykoz'da yapılan arkeolojik araştırmalar, bölgenin tarihi kültürel ve jeolojik önemini gözler önüne sermektedir. Paleolitik dönemden Osmanlı Dönemi'ne kadar uzanan yerleşim izleri, Beykoz'un tarihi zenginliğini göstermektedir. Yüzey araştırmaları ve kazılar, Beykoz'un İstanbul ve Türkiye arkeolojisindeki yerini kanıtlar şekilde almıştır.. Bu çalışmaların devamı niteliğinde olacak şekilde bu tez kapsamında Beykoz bölgesinde küçük çaplı yüzey ve sualtı araştırmaları yapılmış olup sonuçları değerlendirilmiştir.

Fotoğraf 2: Yoros kalesi ve boğaza hakim konumu.

Fotoğraf 3: Konstantiniye'den İstanbul'a XIX. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Anadolu Yakası Fotoğrafları. M. Sinan CENİM.

2.3. Beykoz İlçesi Sınırlarındaki Antik Yerleşimler

Bu bölümde, başta Dionysius ve Gyllius'un Boğaz boyunca gerçekleştirdiği gezilere atıfta bulunularak, yazarların izlediği sıranın tam tersine, Marmara Denizi'nden Karadeniz'e doğru bir anlatım izlenmiştir. Bu sırayla, Beykoz ilçesi sınırları içinde yer alan antik yerleşimler, tarihsel ve topografik bağlamda incelenecektir. İnceleme, harita üzerinde antik dönem isimleriyle gösterilen bu bölgelerin bugünkü adları ile örtüşecek şekilde yapılmıştır.

Karadeniz'e doğru ilerlerken sahil şeridinde karşımıza çıkan ilk yerleşim Ekhaia Akra ve oldukça derin Lykadion Koyu'dur. Günümüzde Kandilli olarak bilinen bu bölge, Beykoz sınırları içinde yer almasına rağmen Boğaz'ın girişine yakın bir konumdadır. Ekhaia, deniz ticareti açısından stratejik bir öneme sahip bir noktada yer alırdı. Lykadion Koyu, derinliği ve korunaklı yapısıyla denizciler için güvenli bir liman olmuştur (Byzantios, 2008: 20). Hemen ardından gelen Nausikleia, yani bugünkü Küçüksu İskelesi civarı, Antik Çağ'da deniz savaşlarının ve ticaretin merkezi olmuştur. Kadıköylülerin ünlü deniz zaferlerinden birinin yaşandığı bu bölge, özellikle antik denizcilik tarihinde önemli bir yer tutar (Gyllius, 2000: 29). Nausikleia, antik kaynaklarda sıkça geçen bir deniz savaşı mekanıdır ve bu nedenle hem stratejik hem de tarihi bir değere sahiptir.

Bu bölgeden sonra, Potamonion olarak bilinen yer gelir. Aynı yer bazı kaynaklarda Neokstron olarakta geçmektedir.² Potamonion, günümüzdeki Anadolu Hisarı, Küçüksu çevresinde konumlanmıştır. Ardından, filika şekline benzediği için Lembos Burnu ve kıyısındaki Blabe Adacığı yer alır. Blabe Adacığı, denizcilerin Boğaz geçişlerinde uğrak noktası olmuş ve stratejik konumu nedeniyle kontrol altında tutulmuştur (Byzantios, 2008: 75). Burası günümüzde ise hemen Fatih Sultan Mehmet köprüsünün alt kısmına denk gelmektedir. Khalkedonluların Phiela'sı, yani Kanlıca civarındaki bu yerleşim, mitolojik anlatılara konu olmuş ve bölgedeki ticaret yollarının kesişiminde önemli bir rol oynamıştır (Gyllius, 2000: 213).

Pers İmparatorluğu'nun İskit seferi sırasında, Darius'un Boğaz'a yaptığı köprü ile bilinen Phriksos Limanı, Anadolu kıyıları ile Rumeli kıyıları arasında bir köprü görevi üstlenmiş. Bu köprü muhtemelen fotoğraf 4 te gösterildiği gibi gemileri birbirine bağlayarak üzerine bir geçit oluşturan şekilde tasarlanmıştı. Phriksos Limanı, Boğaz'ın en dar yerinde yer aldığı düşünülen bir limandır. Buradan deniz ticareti yapılmış ve bölgedeki balıkçılık faaliyetleri de bu liman etrafında yoğunlaşmıştır (Byzantios, 2008: 88).

Phriksos Limanı'ndan sonra, düz bir kıyı uzanır ve Oksyrhous bölgesine ulaşılır. Ardından, Katangeion adlı koy gelir. Katangeion, Gyllius'un da belirttiği gibi, balıkları en çok çeken koy olarak bilinir. Bu koy, karaya oldukça uzak ve düz yapısı ile dikkat çeker (Gyllius, 2000: 213). Günümüzde ise çubuklu olarak geçmektedir. Amykos Koyu, yani günümüz Beykoz Koyu, mitolojik hikayelerde, Kral Amykos ile Polluks arasında geçen savaşa ev sahipliği yapmıştır. Dionysius'un eserlerinde sıkça bahsi geçen bu hikaye, bölgenin mitolojik önemini vurgular (Apollonius, 2016: 181).

Bölgedeki en önemli yerleşimlerden biri olan Hieron, Boğaz'ın Asya kıyısındaki Anadolu Kavağı'nda yer alır. Burada bulunan Hieron Tapınağı, antik denizciler için bir sunak işlevi görmüş ve tanrılara adak adamak amacıyla kullanılmıştır. Apollonios, Argo seferinde İason ile birlikte bu bölgeden geçtiğini ve burada tanrılara adak sunduklarını anlatır (Apollonius, 2016: 185). Argyronion, Hieron'un hemen altındaki burundur ve burası denizciler tarafından önemli bir geçiş noktası olarak bilinir. Dionysius'a göre, Hieron'un doğusundaki Khelai İskelesi'nden sonra, Boğaz'ın kuzey kıyılarındaki kayalık burunlar, gemicilere yol göstermek amacıyla inşa edilen taş kümeleriyle tanınmıştır (Gyllius, 2000: 189).

Son olarak, Boğaz'ın en üst kısmındaki Cyaneai Adacıkları ve Symplegades'e gelinir. Bu adacıklar, Argo gemisinin geçişinde büyük zorluklarla karşılaştığı ve denizcilerin korkulu

² <https://www.ancientportsantiques.com/the-catalogue/bosphorus-black-sea/>

rüyası olan çarpışan kayalar olarak bilinir. Antik kaynaklara göre, bu kayaların birbirine çarpma efsanesi, Argo'nun geçişinden sonra sona ermiştir (Apollonius, 2016: 185). Symplegades, Boğaz'ın en tehlikeli noktalarından biri olarak bilinir ve denizcilerin bu noktadan geçerken dikkatli olmaları gerektiği anlatılır (Gyllius, 2000: 186). Bu adı geçen antik yerleşimler harita 5 te gösterilmektedir.

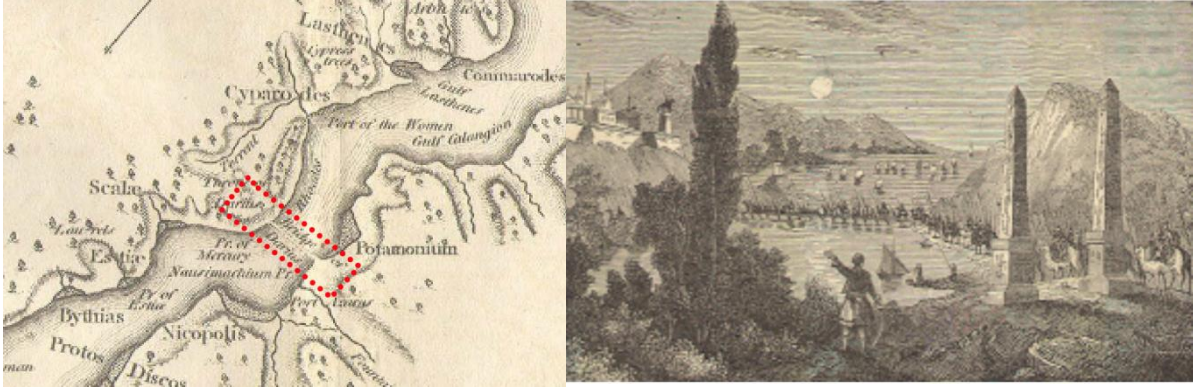
Fotoğraf 4: Roma'daki Marcus Aurelius Dikilitaşının üzerindeki köprü motifi.

(https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Roman_Pontoon_Bridge,_Column_of_Marcus_Aurelius,_Rome,_Italy.jpg)

Darius'un liderliğindeki Pers İmparatorluğu'nun, MÖ 513 civarında gerçekleştirdiği Skythia Seferi sırasında Bosporos Boğazı üzerinde bir köprü inşa ettiği bilinmektedir. Bu köprü, modern İstanbul'un Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan stratejik geçiş noktalarından biri olan Bosporos'un en dar noktasında, yaklaşık 700 metre genişlikteki bir bölgede kurulmuştur (Rung ve Gabelko, 2019: 100). Köprünün inşası, Pers İmparatorluğu'nun Avrupa'ya olan genişlemesini ve Darius'un hükümdarlığını hem Asya hem de Avrupa üzerinde pekiştirme amacını taşıyordu.

Köprünün yapımına dair ayrıntılar tam olarak bilinmemekle birlikte, bu köprünün Samiyen Mandrocles tarafından inşa edildiği kaydedilmiştir. Darius'un köprünün yapımını izlemek için bir taş kürsüye oturduğu ve ordusunun geçişini izlediği rivayet edilir. Boğazın her iki yakasına da Pers İmparatorluğu'nun güç ve hükümdarlık simgesi olarak anıtlar ve tapınaklar inşa edilmiştir. Ancak Skythia'daki başarısızlık sonrasında Darius, köprünün bir kısmını geri çekilme esnasında yıkmıştır (Rung ve Gabelko, 2019: 103). Bu köprü ve Pers ordusunun Bosporos üzerinden geçişi, Pers-Grek ilişkilerinin önemli bir parçası olarak tarihi metinlerde özellikle Herodotos tarafından ayrıntılı olarak anlatılmaktadır (Herodotos, iv. 85-87).

Herodotos'un anlatısına göre, Darius'un Boğaz'dan geçişi oldukça etkileyici bir olaydır. Samoslu mimar Mandrokles'in tasarladığı köprü aracılığıyla Boğaz'ı geçtikten sonra, Darius iki beyaz mermer sütun diktirmiştir. Darius'un sütun diktirme geleneğini ordusunun büyüklüğü göstermektedir (Briant, 2002: 210). Bir sütuna Asur harfleri, diğerine Hellen harfleri ile ordusundaki halkların isimlerini yazdırmış ve bu sütunlar ordusunun 700.000 kişilik olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, altı yüz gemi de burada toplanmıştır. Daha sonra Byzantionlular bu sütunları şehre taşımış ve Artemis sunağının yapımında kullanmıştır (Herodotos, iv. 87). Dareios'un köprünün inşasından duyduğu memnuniyet, köprünün mimarı Mandrokles'e büyük bir ödül vermesiyle sonuçlanmıştır. Mandrokles ise bu ödülü, Bosporos üzerinde inşa ettiği köprüyü ve Dareios'un geçişini betimleyen bir tablo yaptırarak Samos'taki Hera tapınağına sunmuştur (Herodotos, iv. 87).

Fotoğraf 5: Mandrokles'in yaptırdığı resmintasviri ve köprünün olası yeri.

2.3.2 Amikos (Beykoz)

Amikos Koyu ve limanı, günümüzde Beykoz ilçe merkezinin bulunduğu yerdedir ve antik çağlardan bu yana denizcilik ve ticaret açısından önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Bu koy, özellikle büyük balıkların yakalandığı bir liman olarak bilinir. Antik dönem kaynaklarından biri olan Plinius'un "Naturalis Historia" adlı eserinde, bu bölgenin balıkçılık açısından önem taşıdığı belirtilmektedir (Plinius, M.S. 1. yüzyıl). Ayrıca, Plinius'a göre bu liman "Mermer İskelesi" olarak da anılır ve bölgenin ekonomik faaliyetlerinde önemli bir rol oynamıştır (Gyllius, 2000: 209-212).

Gyllius, 16. yüzyılda yaptığı araştırmalarda Beykoz'daki bu yerleşimden "Amykopolis" adıyla söz eder. Ona göre bu bölge, ticaretin geliştiği bir nokta ve aynı zamanda Boğaziçi'nin savunma ve ticaret sisteminde önemli bir bağlantı noktasıydı. Beykoz'un antik dönemde denizcilik açısından stratejik bir konumda olması, buradaki yerleşimlerin tarih boyunca çeşitli kültür ve medeniyetlerin etkisi altında gelişmesine neden olmuştur (Gyllius, 2000: 209).

Coğrafi açıdan, Amikos Koyu'nun konumu, doğal liman oluşumu sayesinde gemilerin fırtınalardan korunmasını sağlamıştır. Bu durum, bölgenin antik çağlardan itibaren hem ticaret hem de askeri amaçlarla kullanılmasına olanak tanımıştır. Beykoz kıyılarındaki Amikos Limanı, doğal yapısı ve çevresindeki kaynaklarla antik dönemlerde büyük bir çekim merkezi olmuştur.

2.3.3. Hieron (Anadolu Kavağı)

Anadolu Kavağı, İstanbul Boğazı'nın Karadeniz'e açılan kuzey kısmında, Boğaz'ın en dar ve stratejik bölgelerinden birinde yer alır. Bölge, hem deniz ticareti hem de askeri amaçlarla kullanıldığı için tarih boyunca büyük bir öneme sahip olmuştur. Anadolu Kavağı'nda yer alan Yoros Kalesi, bu stratejik noktaya hakim bir tepe üzerinde konumlanmış olup, Boğaz'ın kontrol edilmesi açısından önemli bir yer teşkil eder.

Gyllius, Argyrondan yani bugünkü Yuşa Tepesi'nin kıyılarına denk gelen yerden Hieron'a kadar olan sarp yamaçların kara yoluyla bağlantısının olmadığını belirtir. Bu yamaçlar dik olarak kıyıya uzanır ve Gyllius'un gördüğü kadarıyla, burada antik bir tapınağın duvarları ve yere yıkılmış Thebe mermerinden yapılmış sütunlar bulunmaktaydı. Gyllius, bu sütunların Sultan Süleyman döneminde cami yapımında kullanılmak üzere taşındığını belirtir (Gyllius, 2000: 205). Günümüzde ise Anadolu Kavağı, kara yolu ile ulaşılabilir bir yer haline gelmiştir.

Anadolu Kavağı ve çevresi, antik dönemde Karadeniz'e açılmadan önceki son yerleşim alanı olduğundan Eski Çağ kaynaklarında sıkça bahsedilmektedir. Özellikle kıyısında yer alan ve Hieron olarak bilinen bu kutsal alan, antik yazarlar tarafından da sıkça dile getirilmiştir. Herodot, M.Ö. 5. yüzyılda bu bölgenin dini önemine vurgu yaparak, Anadolu Kavağı'nın yakınında bulunan bu kutsal alanı zikretmektedir (Herodot iv. 85).

M.Ö. 364 yılında buğday yüklü gemilerin Hieron önünden geçişini ve bu gemilerin bir donanma eşliğinde güvenli bir şekilde taşınmasını anlatan belgeler de mevcuttur. Aynı zamanda, M.Ö. 4. yüzyılda Olbia şehrinden gelen yabancı tüccarların bu bölge üzerinden ticaret yaptığını dair kayıtlar bulunmaktadır (Demosthenes, 1.6, 17-19). Bu belgeler, Anadolu Kavağı ve Hieron'un antik dönemde Karadeniz ticaret yollarında önemli bir geçiş noktası olduğunu göstermektedir.

Hieron, Boğaz'da Karadeniz'in ilk görüldüğü nokta olması nedeniyle antik ve orta çağ deniz seyrüsefer haritalarında büyük öneme sahiptir. Denizciler için bir referans noktası olarak kabul edilmiş ve seyahat mesafeleri buna göre belirlenmiştir (Dionysios Byzantios xcvi.). Tarihsel olarak, Hieron sadece denizciler için bir sığınak değil, aynı zamanda ticaret konvoylarının toplandığı bir merkez ve deniz trafiğini kontrol etmek için bir kale olarak da kullanılmıştır.

Hieron'un bulunduğu yer, antik yazarlar tarafından detaylı bir şekilde belirtilmiş ve Yoros Kalesi'nin bulunduğu yüksek bir tepeye işaret edilmiştir. Bu alan, Karadeniz kıyılarındaki sarp dağlarla çevrili deniz arasında yer alır ve karaya erişimi zor ve tarıma uygun olmayan bir alandır. Hieron'un dünya ile olan açık bağlantısı her zaman deniz olmuştur.

Yoros adı ilk kez 1816'da Clarke tarafından tespit edilmiştir; ve bu, geç antik çağda kullanılan "Jovisurius" adının açık bir kısaltmasıdır (Moreno, 2008: 655-709). Muhtemelen (ancak, kazı yapılmadığı için kesin olmamakla birlikte) antik köyün Anadolukavağı'nın yerinde bulunduğu düşünülmektedir. Gyllius 'in Hieron'un burun tasviri, Hieron'un antik çağlarda Karadeniz'in ağzının en dar yerinde bulunduğu düşüncesini korur.

Hieron'un konumunun bu ayrıntısının şimdi sıklıkla göz ardı edilmesi şaşırtıcı değildir. Aslında, herhangi bir modern haritadan, Hieron'un Bosporos boğazlarının içinde olduğu açıkça

anlaşıyor gibi görünüyor. Farklı bir görüş, bizi Yunanların yaptığı gibi sitenin nasıl hayal ettiğine yardımcı olabilir. Pontus'un ağzı, Bosporos'un derinlerine uzanan geniş bir alan olarak tasavvur edilmiştir. Kesinlikle, Hieron'dan ötesine Dionysius'un "Pontus'un anahtarları ve cıvataları" olarak adlandırdığı yere kadar uzanmıştır.

Asya Hieron'un güneyinde, burnun kenarında, mükemmel ve çok derin bir liman bulunmaktadır. Bu liman, Hieron Burnu'nun kuzeyden ve doğudan gelen rüzgarlardan korunmasını sağlar ve neredeyse hiç gemi boş bırakılmaz. Avrupa Hieron'un benzer bir limana sahip olmadığından, insanlar tarafından bir mendirek inşa edilerek yapay olarak oluşturulmuştur. Bu kalıntılar şu anda Mavromole olarak adlandırılmaktadır. Asya limanının yakınında, defne ağaçlarıyla kaplı yeşil bir vadide bir kaynak bulunmaktadır. Bu kaynaktan gelen bir akarsu yıl boyunca akar ve hatta yazın bile beş inçlik bir su borusunu dolduracak kadar su sağlar. (Gyllius, 2000: 202)

Hieron, Boğaziçi'nin kuzey girişinde, devlet destekli veya desteksiz korsanların gemileri almasını önleyen uluslararası bir dini kutsal alandı. Hieron'un sahipliği Byzantium ve Chalcedon arasında tartışmalıydı ve Byzantines genellikle siteyi deniz güçleriyle kontrol etmeyi başardılar. Site, tanrıların korumasının, kutsal alanda işlem yapanların kutsallığını garanti ettiği bir "karşılıklı tanıma" kutsal alanı olarak tanımlanabilir. Bu, gemilerin tehlikeli koşullarda güvenli bir sığınak bulmasını beklediği bir yerdi, kuzey veya güneye seyahat etmeden önce. Cicero, Yunanca Zeus Ourios adına, Hieron'da tapınan baş tanrı, Pontus'un ağzındaki Jupiter Imperator heykelinin "tüm savaş dalgalarına rağmen bugüne kadar güvenle korunduğunu" belirtir. Bu site, geçen gemilere güvenli bir sığınak sağlayan bir konuma saygı duyarak kutsallık kazanmıştı. Denizciler, olumlu koşulları alana kadar seyahatlerine devam edemeyerek, rüzgarların değişmesini isteyerek dua ederlerdi. (Russel, 2017: 97)

Tarih boyunca Anadolu Kavağı ve Yoros Kalesi, stratejik bir öneme sahip olmuştur. Antik dönemlerde, Hieron olarak bilinen bölge büyük bir gümrük istasyonu olarak hizmet vermiş ve askeri bir üs haline gelmiştir. M.S. 4. yüzyılda, burada Karadeniz'e giden veya gelen silahların denetlendiği bir sistem başlatılmış ve zamanla ağır gümrük vergileri alınmaya başlanmıştır. Anadolu Kavağı'nda da diğer gümrük istasyonlarında olduğu gibi kontrol noktaları oluşturulmuş ve gümrük memurlarının kontrol sırasında yerinde olmaması durumunda bildirim yapılacak adresler belirlenmiştir. Malların belirli bir mesafeden daha uzakta geçirilmemesi kuralı ile gerçeğe aykırı beyan durumunda uygulanacak cezalar ve haciz konulan malların geri alınma koşulları da belirtilmiştir (Sayar, 2021: 350). Bu düzenlemeler, Anadolu Kavağı'ndaki gümrük istasyonunun bölgeden geçen deniz ve kara yollarının kesiştiği önemli bir konumda olduğunu göstermektedir.

Efes'te bulunmuş olan ve M. S. 62 yılına tarihlenen Portorium Asiae adını taşıyan Eski Çağ'ın en geniş alanını kapsayan Asia eyaletinin gümrük birliği bölgesinin içinde kalan çok önemli bir gümrük istasyonu olan Hieron bu yazıtın 23. satırında geçmektedir. Bu yazıtta Anadolu Kavağı'nın, gemilerin Karadeniz'e açılmadan önceki son liman olduğu ve Karadeniz'den Boğaz'a giren gemiler için ilk gümrük istasyonu olduğu belirtilmektedir. Anadolu Kavağı'nın ticaret hayatında önemli bir rol oynadığı, denizcilerin uygun rüzgarlar için tanrıya yakardıkları bir yer olduğu ve burada bulunan Zeus kutsal alanının da bu amaca hizmet ettiği ifade edilmektedir. Bu yazıt fotoğraf 6 da gösterilmektedir. M.Ö. 3. yy.'a tarihlenen ve Anadolu Kavağı'nda bulunmuş bir başka yazıtta ise 12 tanrıya sunuda bulunmaktadır. M.Ö. 1. yy.'a tarihlenen bir başka yazıttan edinilen bilgilere göre Kos adasından gelen bir savaş gemisinin mürettebatı Hieron'da kurban sunmuşlardır. M.Ö. 1. yy.'a tarihlenen vezinli bir yazıt ise uygun rüzgar sağlayan tanrıya kurban sunmadan geçmemeyi önermektedir. M.Ö. 1. yy. başlarına tarihlenen bir başka yazıtta ise 12 tanrıya adakta bulunmaktadır (Sayar, 2021: 2021).

Fotoğraf 6: Efes müzesindeki yazıt. Tüm yüzey yazıtlıdır. (<https://www.ostia-antica.org/dict/topics/portorium/presentation/asia.htm>)

Anadolu Kavağı'nda bulunan tapınaklar ve kutsal alanlar, antik çağ yazarları ve coğrafyacılar tarafından da sıkça anlatılmıştır. Örneğin, İstanbullu Dionysos M.S. 2. yy. sonlarında yazdığı ve Boğaz'ı anlattığı eserinde aynı zamanda Ptolemaios gibi yazarlar, bu

bölgedeki tapınakları ve kutsal alanları detaylı bir şekilde anlatmışlardır Byzantios (2008, 75, 92-93). Antik dönemde gemilerin Karadeniz'e açılmak için hazırlandığı son liman olan Anadolu Kavağı'nda, gemilerin gümrük işlemleri de yapılmaktaydı. Burada ayrıca Zeus kutsal alanı da bulunmaktaydı ve denizciler uygun rüzgârlar için tanrıya dua ederlerdi. Buradaki tapınak hakkında M.Ö. 3. yy.'da Rodoslu Apollonios tarafından yazılmış olan Argo denizcileri efsanesi adlı şiirsel anlatım kapsamında yazılmış mısralardır (Apollonios, 2018: 52, 64)

Hieron'un tarihsel önemi ve işlevi, sembolik bir geçiş noktası olarak rolüyle daha da derinleşir. Francis de Polignac'ın önerdiği şekillerde, Hieron coğrafi ve siyasi bir referans noktası olarak işlev görür; aynı zamanda sınırlandırma, geçiş, sahiplik ve arabuluculuk özelliklerine sahip klasik bir Yunan kentsel olmayan mabedidir. Bosporos'un sembolik olarak kodlanmış bir manzara olarak mükemmel bir örneği olan bir coğrafyada bulunması, Hieron'un önemini daha da vurgular. Mitolojik kökeni, Karadeniz kıyılarında Yunanların önemli fedakarlık eylemleriyle ilişkilendirilir, bu da Hieron'u Pers kralı Darius için uygun bir yer haline getirir. Herodot'un anlattığına göre, Darius'un Hieron'dan Karadeniz'i gözlemlemesi, tanrısal bir pozisyon almaya ve seferine liderlik etmeye çalıştığı anlamına gelebilir, ancak başarısızlıkla sonuçlanır. Bu, Hieron'un egemenlik iddialarının güçlü bir ifadesi olduğu kadar aynı zamanda klasik bir hırs gösterisi olabilir. Hieron'un Karadeniz'e yönelik önemi, Herodot'un sunumundaki bir sapma ile de vurgulanmış olsa da, Hieron'un Pontik alanı çerçevelemesi ve boyutlarını ifade etmesine olanak tanınması, gemi seyrüseferi, ticaret ve kolonizasyon için önemli bir referans noktası olmasını sağlamıştır. Özellikle, 4. yüzyılda bir deniz kredisi sözleşmesinde belirtildiği gibi, belirli bir tarihten önce (Eylül'de Arcturus'un gün doğumundan önce) Hieron'u geçmeleri gereken gemilerin faiz oranlarında önemli bir artıştan kaçınmak istemesi, Hieron'un stratejik önemini ve Karadeniz'deki gemi seyrüseferi için kritik bir konumunu gösterir (Moreno, 2008: 655-709).

2.3.4. Kyaneai Kayalıkları

İstanbul Boğazı, karşılıklı olan Ainkyreion ve Paneion burunlarıyla son bulur ve Karadeniz başlar. Boğazdan buraya gelenler, burna yaklaştıklarında kendilerini birden dar geçitten açık denize çıktıklarını görürler, her yönde uzanan sonsuz bir görüş açısı vardır. Karadenizden örneğin Rhebas Deresi'nden gelenler ise tam tersi olarak geniş bir denizden dar bir girintiye doğru giriş yaparlar. Gyllius'un (2000, 182) dediği gibi deniz, büyük ve açık deniz tarafından dar bir akıntıya doğru zorlanır.

Ainkyreion burnunda Asya kyaneai, Paneion da ise Avrupa kyaneai vardır. Orpheus, Apollonios, Valerius Flaccus, Herodotos ve Gyllius'un söylediğine göre; Kyaneai,

kayalıklardan başka bir şey değildir. Strabon ve Byzantionlu Dionysios (2008, 76), daha az uygun olarak onlara "ada" der, Valerius Flaccus bazen "sivri kaya" bazen "gizli kaya", Euripides, didymoi (çift kayalar) der; gerçekten, biri Asya'a, diğeri Avrupa'ya ait iki uçurum kayalıktan başka bir şey değildir; beş kayaya bölünmüş, tek bir kökten çıkarak en alttan en üste doğru yarıklara ayrılmıştır. (Gyllius, 2000, 166)

Kayaların bulunduğu Ankyreion burnu Iason'un (kim olduğunu açıklayarak cümleye başlayabilirim) sayısız anıtta dile getirildi ve kanıtlandı. Iasonla birlikte denize açılanların taş çapayı buradan aldığını ve bu yere adını verdiğini Byzantios (2008, 75) bize aktarıyor. Gyllius'a (2000, 179) göre tam tersi olarak Argo gemicilerinin Kyzikos'tan aldığı eski çapanın Ankyreion'a bırakıldığı ve yere adını verdiğini söyler. Yunan halkı bu bölgede Aziz Sideros Kilisesi olduğu için Hagios Sideros diyorlardı. Denizciler Aziz Sideros'u kutsal sayarlar ve halk kutsal saydığı çapayı da aynı şekilde sideros (demir) olarak adlandırdı.

Byzantios (2008, 76) "Ankyreion Burnu'nun ardından Kolchis'li Medeia'nın Pyrgos'u gelir ki, dikine yükselen yuvarlak bir kayadır. Medeia Pyrgos'unun ilersinde, hırçın dalgaların gizlediği bir ada vardır. Deniz sakinken ada açıkça görülür. En uç bölümleri ve üst kısımları Kyaneai olarak adlandırılmıştır, ki doğa, Asya boyunca adasız kalmasin ve hikaye inandırıcılıktan yoksun olmasın. Geçmişten günümüze gelen söylencelere göre, bir zamanlar Kyaneai kendi aralarında çarpışmış ve bundan dolayı Symplegades (birbirleriyle çarpışanlar) adını almışlar. Kyaneai Adacıkları, doğanın değişmez kanunları gereği etekleri ile denizin sığ yerine dayanarak ve Boğaz'ın her iki tarafına olan güvenlerini koruyarak hem Asya hemde Avrupa'da sağlam demirleme yerine sahip olmuşlardır" diyerek kayalıkları açıklar açıklar. Gyllius (2000, 183) Ankyreion koyunun ortalarına doğru, yıl boyunca kesintisiz akan bir dere olduğunu söyler. Dere, düzlüğün orta bölümü boyunca, burnun oluşturduğu bu koyun kenarına dökülür. Ankyreion Burnu, su üstünde dört kayaya ayrılmış kaya ucudur; kayalar, su altında birbirleriyle bitişiktir, karadan kısa bir kanalla ayrılmışlardır; kanal, kopmuş kaya parçalarıyla doludur, deniz dinginken kayalar görünür ama deniz fırtınalı olduğunda uçtan ayrıldığını söylediğim dört kaya parçası dalgalarla çevrilir.

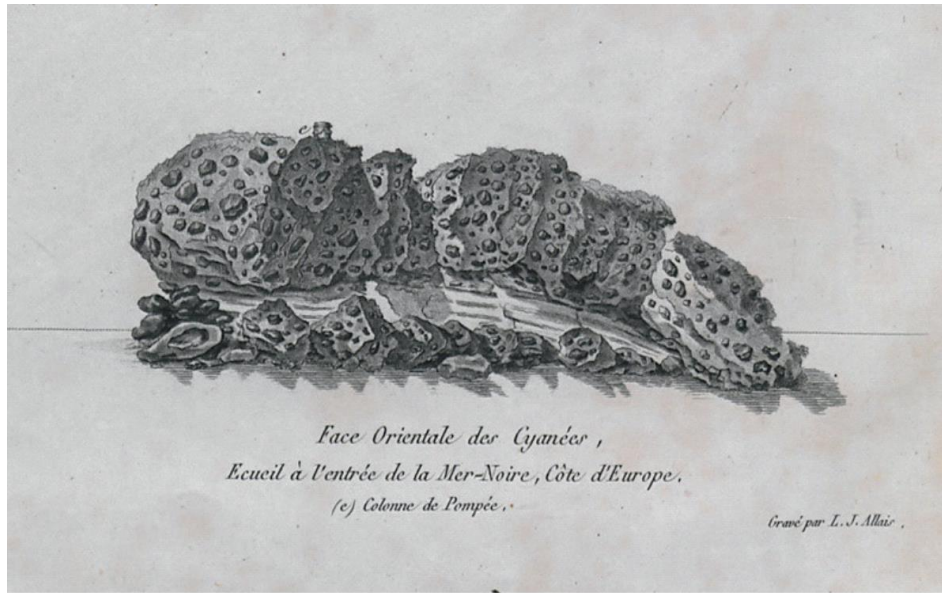
Apollonios ve diğer yazarların betimlediği Kyaneai'nın planı, diğer kaya uçlarından çok Medeia'nın Pyrgosu'na uyar. Nitekim, kuzeye doğru açıldıkça dalgalar tarafından daha çok dövülür. Bunun yanında, dört kaya parçasına ayrılmış olarak her yanında kalıntılardan fırlamış kaya taşlarıyla çevrilidir; bunların da, ya depremle ya zamanla ya da, şairlerin söylediği gibi, Symplegades'in çarpışmasıyla, sonunda, denizden dışarıya çıkarılmış olduğu görülür. Her biri tek bir kayadan oluşan kaya uçlarından çok, dört kayaya ayrılmış olarak bunun, çok sayıdaki

tüm eski yazarların yaptığı gibi, Kyaneai olarak adlandırılması uygun gözüküyor (Gyllius, 2000, 187).

Batı kıyısındaki çeşitli yerler, Jason'un Medea ile güneye dönüş yolculuğuyla ilişkilendirilmişti. Trakya kıyısında, Medea tarafından dikildiği söylenen bir defne ağacı bulunurken, Pyrgus adlı bir kayalık da Medea'nın adını taşımıştır. Pharmacis adı verilen yer de Medea'dan sonra adlandırıldı; burada iddia edildiğine göre, Medea zehirli sandıklarını geride bırakmıştı. Ancak, bu isim için kazanılan kötü ün, sonraki sakinleri adlarını Therapeia olarak değiştirmeye zorladı (Russel, 2017: 57).

Argonot döngüsünün başka yerlerinde meydana gelen olaylar da Boğaziçi'ne 'çekilmiş' ve orada lokalize olmuştur. Argonautica'da, Jason'ın Argo'nun Kyzicus'taki çapasını değiştirdiği söylenmiştir. Bununla birlikte, Boğaz'ın Asya yakasındaki en kuzey ucundaki Ancyreum adlı yer, etimolojisi Dionysius'un aynı hikâyesine bağlanmaktadır. Benzer şekilde, Argonotları boks müsabakalarına davet eden ve Polydeuces tarafından öldürülen bu olay geleneksel olarak Bithynia'da Propontik kıyı boyunca bir yerde meydana gelmiştir. Ancak Dionysius'ta Argonotların Amycus'la Boğaz'ın Asya kıyısındaki sarayında karşılaştıkları ve Polydeuces'in onunla birlikte savaştığı iddia edilir.

Kolkhis'e giderken Boğaz kıyılarında yaşanan bu olaylar, dil bilimlerine katkıda bulunuyor: Iason adı ve Argonaut mürettebatıyla bağlantılı diğer isimler her yerde yaygın olsa da, bunların Boğaziçi ve Propontis'te görülmesi, Argonot geleneklerinin bu bölgede önemi olduğunu gösteriyor.

Çizim 1: Çarpışan Kayalar'ı tasvir eden bir çizim (Coount Andreossy, 1818). Sarıyer Belediyesi (2018). Sarıyer Yaşam Rehberi: Adım Adım Sarıyer, İstanbul.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Beykoz Sahil Şeridindeki Sualtı Kültürel Mirası

3.1. Deniz Ticareti ve Beykoz Sahil Şeridi Arasındaki İlişki

İstanbul Boğazı'nın coğrafi ve hidrografik özellikleri, tarih boyunca deniz ticaretini ve bölgenin ekonomik gelişimini şekillendiren temel unsurlar arasında yer almıştır. Özellikle Beykoz kıyıları, Boğaz'ın tehlikeli akıntılarıyla mücadele eden denizciler için güvenli bir sığınak ve ticaret merkezi işlevi görmüştür. Antik dönemlerden itibaren bu kıyıları, deniz ticaretinde ve askeri stratejilerde önemli bir rol oynamıştır. Karadeniz ve Ege dünyası arasındaki deniz trafiğini yönlendiren bu bölge, tüccarların ve denizcilerin uğrak noktası haline gelmiştir (Russell, 2017: 101).

Beykoz kıyıları, antik çağlardan itibaren deniz ticaretinin gelişmesine katkıda bulunan doğal limanlar ve koylarla çevrilidir. Boğaz'daki tehlikeli akıntılar ve değişken rüzgârlar, tüccar gemilerini sıklıkla zor durumda bırakmış, bu yüzden denizciler uygun rüzgârı beklemek için Beykoz gibi korunaklı yerlere sığınmışlardır (Gyllius, 2000: 97). Bu korunaklı alanlar, Boğaz'dan geçen gemilerin güvenliğini sağlarken, aynı zamanda bölgedeki ticaretin canlanmasına da olanak tanımıştır. Boğaz boyunca seyahat eden gemiler, bu doğal limanlarda durarak ticari faaliyetlerini sürdürmüşler ve bu da yerel ekonomiye büyük katkı sağlamıştır.

Beykoz kıyıları aynı zamanda dini ve kültürel açıdan da önemlidir. Burada yer alan Hieron bölgesi, hem ticari hem de askeri faaliyetler için stratejik bir merkez olarak hizmet vermiştir. Denizciler, Hieron'da deniz tanrılarına kurbanlar sunarak güvenli bir seyahat için dualar ederdi (Arslan, 2010: 14). Bu dini ritüeller, deniz ticaretinin bir parçası haline gelmiş ve bölgenin dini ve ticari bağlantılarını pekiştirmiştir. Megaralıların, M.Ö. 685 yılında Kalkhedon'a yerleşmesi ve ardından Byzantion'un kurulmasıyla Boğaz üzerindeki kontrol sağlanmaya başlamış ve bu ticaret yolları üzerindeki hakimiyet güçlenmiştir (Carpenter, 1948: 53).

Boğaz'da deniz ticaretinin artması, M.Ö. 7. yüzyıldan itibaren Yunan kolonizasyon hareketleri ile paralel ilerlemiştir. Yunanlar, Akdeniz ve Karadeniz ticaret rotalarını kontrol altına almak için Beykoz gibi stratejik bölgelerde koloniler kurmuşlardır. Bu koloniler, hem tarımsal üretim hem de ticaret merkezleri olarak işlev görmüştür (Müller-Wiener, 2003: 80). Karadeniz'den gelen ticaret gemileri, Beykoz'daki limanlarda durarak hem yüklerini boşaltmış hem de ticari mallarını bölgeye dağıtmıştır. Antik yazar Dionysius'un Anaplous Bosporou adlı eserinde belirttiği gibi, Boğaz boyunca yer alan bu limanlar, denizcilerin ve tüccarların güvenli bir şekilde yol almasını sağlayan kritik duraklar haline gelmiştir (Russell, 2017: 102).

Beykoz'un Karadeniz ticaret yolları üzerindeki stratejik konumu, antik dönemde bu bölgenin ticari ve askeri önemini artırmıştır. Bizans İmparatorluğu döneminde, Boğaz'daki ticaretin merkezi haline gelen Beykoz, gümrük istasyonları ve ticaret limanlarıyla deniz trafiğini kontrol altında tutmuş ve bölgenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlamıştır (Arslan, 2010: 45). Bu limanlar, Karadeniz'den Marmara'ya geçen gemiler için birer mola noktası olarak hizmet vermiştir.

İstanbul Boğazı'ndaki akıntılar, deniz ticareti açısından her zaman büyük bir zorluk yaratmıştır. Kuzey rüzgârlarının hâkim olduğu Boğaz'da, Karadeniz'den Marmara'ya doğru ilerleyen güçlü yüzey akıntıları, kürekli ve yelkenli gemilerin Karadeniz'e çıkmasını zorlaştırmıştır (Russell, 2017: 113). Bu nedenle, tüccar gemileri Beykoz gibi korunaklı alanlarda uygun rüzgârı beklemişlerdir. Ayrıca, akıntılarının yön değiştirdiği belirli bölgelerde denizciler, bu doğa olaylarını takip ederek ticaret yollarını belirlemişlerdir. 17. yüzyılda L. F. Marsigli'nin Boğaz'da yaptığı bilimsel ölçümler, Boğaz'ın yüzey akıntılarının altında yer alan ters akıntılarının hızını ve etkisini ortaya koymuştur (Arslan, 2010: 54).

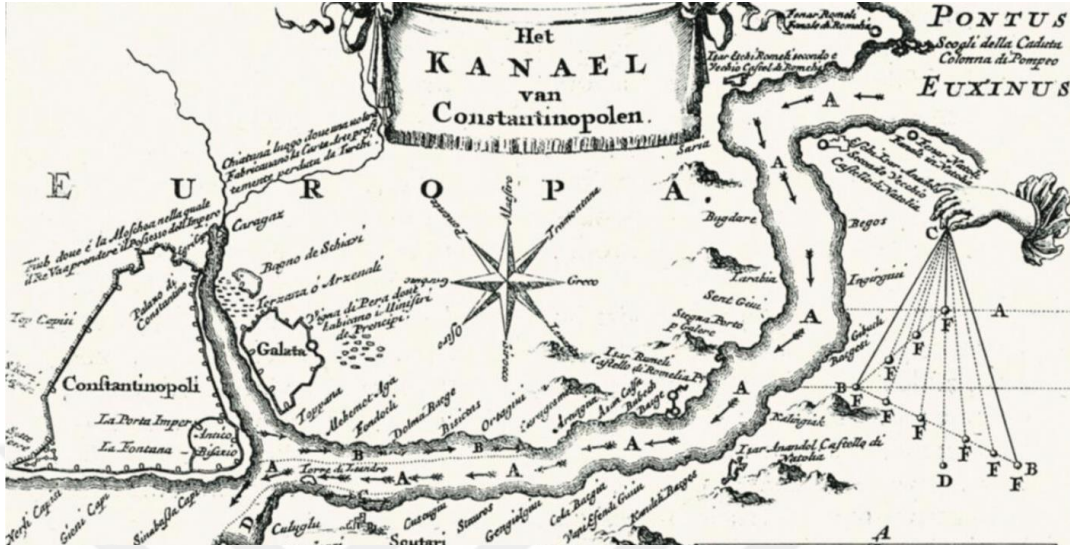
Antik dönemde denizciler, özellikle Yunan ve Fenike tüccarları, Boğaz'ın akıntularına karşı koymak için özel yöntemler geliştirmişlerdir. Gemilerinin altına ağırlık sarkıtarak alt tabakada bulunan ters akıntıyı kullanarak Karadeniz'e ilerledikleri belirtilmiştir (Russell, 2017: 104; Casson, 1991: 192).

Boğaz'ın coğrafi yapısı ve deniz akıntıları, sadece deniz ticaretini değil, aynı zamanda balıkçılığı da etkilemiştir. Beykoz kıyılarında gelişen balıkçılık faaliyetleri, bölgenin ekonomisine büyük katkı sağlamıştır. Yunuslar, Boğaz'daki balıkçılar için önemli bir rol oynamıştır. Balık sürülerini takip eden yunuslar, balıkçıların avlanmasına yardımcı olmuş ve bu durum, yunusların sembolik ve ekonomik değerini artırmıştır (Russell, 2017: 104).

Antik mitolojide, yunuslar Poseidon'un denizlerdeki gücü ve Apollo'nun rehberlik sembolü olarak tasvir edilmiştir. Apollo'nun Delphinus adıyla yunuslarla ilişkilendirilmesi ve Dionysos'un korsanlardan kurtuluşunda yunusların rolü, bu hayvanların kutsal birer sembol olduğunu vurgular (Burkert, 1985: 123).

Beykoz sahil şeridi, antik dönemlerden itibaren İstanbul Boğazı boyunca deniz ticaretinde ve askeri faaliyetlerde önemli bir rol oynamıştır. Karadeniz ve Marmara Denizi arasında bir geçiş noktası olan bu bölge, ticari faaliyetlerin merkezlerinden biri haline gelmiştir. Beykoz kıyıları, ticaret gemilerinin güvenliğini sağlayan doğal limanları ve kutsal alanlarıyla ticaret yollarının stratejik durakları arasında yer almıştır. Boğaz'ın güçlü akıntıları ve zorlu koşulları, Beykoz'daki ticaretin ve denizcilik faaliyetlerinin doğrudan şekillenmesine neden

olmuştur. Boğaz akıntılarının yapısını gösteren bir harita, bölgenin deniz ticareti üzerindeki etkisini daha iyi anlamamıza katkı sağlayacaktır (Gyllius, 2000: 56).

Çizim 2: Olfert Dapper'ın 1688 tarihli Boğaz haritasında Boğaz'daki akıntının yönünü gösteren çizim.

3.2. Sualtı Araştırmalarının Yapılması ve Potansiyel Kültürel Mirasın Belirlenmesi

Tez boyunca antik kaynaklardan ve modern araştırmalardan elde edilen veriler ışığında, İstanbul Boğazı'nın Beykoz kıyılarında potansiyel sualtı kültürel miras noktaları belirlenmiştir. Bu bölgeler, tarihsel önemleri ve coğrafi özellikleri bakımından dikkat çekici olup, stratejik konumlarıyla öne çıkmaktadır. Belirlenen noktalar, antik dönemin izlerini taşıyan potansiyeli olan sualtı alanlarıdır ve arkeolojik açıdan büyük bir keşif alanı sunmaktadır. Özellikle İstanbul Boğazı'nın tarihsel stratejik önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu noktaların sistematik ve detaylı araştırmalarla incelenmesi, tarih ve kültürel miras açısından oldukça değerlidir.

Belirlenen ilk potansiyel araştırma noktası, Pers İmparatoru Dareios'un İskit seferi sırasında İstanbul Boğazı'na baktığı yer olarak bilinen alandır. Antik yazarların aktardıklarına göre, Dareios bu noktada taştan yapılmış bir taht üzerinde oturarak Boğaz'ı izlemiş ve seferini planlamıştır. Dareios'un tahta oturduğu yerin kalıntılarının bölge civarında, hatta su altında olma ihtimali bulunmaktadır (Byzantios, 2008: 187). Bu alan, İstanbul Boğazı'nın antik dönemdeki askeri ve stratejik önemini anlamak açısından son derece önemli bir noktadır. Ancak, henüz bu bölgede sualtı araştırması veya dalış gerçekleştirilmemiştir. Bu alanda dalış yapılabilmesi için, güvenlik tedbirlerinin titizlikle alınması gerekmektedir, zira bölge hem güçlü akıntılara sahip hem de dip derinliği oldukça fazladır. Dareios'un Boğaz'ı gözlemlediği yer olarak bilinen bu bölge, tarihsel bağlamı ve jeolojik yapısıyla arkeolojik araştırmalar için

büyük bir potansiyel sunmaktadır. Bu tür alanlarda gerçekleştirilecek arkeolojik araştırmalar, tarihsel bilgilerimizi doğrulama ve antik döneme ait somut kanıtlar sunma fırsatı yaratacaktır.

İkinci potansiyel araştırma noktası ise Beykoz ilçesinin Karadeniz'e açılan kısmında yer alan ve günümüz Beykoz İskelesi olarak da bilinen Amykos bölgesidir. Antik kaynaklarda *Amycus*, *Portus Amyci* ve *Amaia* isimleriyle anılan bu bölge, Boğaz kıyısındaki stratejik konumuyla tarih boyunca önemli bir yerleşim ve ticaret merkezi olmuştur. Antik dönemden itibaren Boğaz'dan geçen gemiler için bir durak noktası olan Amykos, deniz ticaretinin gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Beykoz kıyılarında yapılan yüzey analizleri ve sualtı araştırmaları, bu bölgenin kültürel miras açısından büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. Ancak, bu noktada da herhangi bir dalış veya yüzey araştırması gerçekleştirilmemiştir.

Bölgenin sualtı arkeolojisi açısından yüksek potansiyeline rağmen, güçlü akıntılar ve yoğun deniz trafiği burada yapılacak araştırmaları zorlaştırmaktadır. Ayrıca, deniz tabanının sürekli olarak değişmesi ve taşınabilir kum birikintilerinin oluşması, arkeolojik buluntuların üstünü kaplayarak araştırma süreçlerini daha da karmaşık hale getirmektedir (Karatay, 2019: 138). Dolayısıyla, burada yapılacak araştırmaların dikkatli bir planlamayla ve uzman ekiplerle gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Amykos bölgesindeki antik kalıntılar, hem ticaret yollarının izini sürmek hem de yerleşim tarihini aydınlatmak açısından önemlidir.

Üçüncü önemli araştırma noktası, Hieron olarak bilinen Anadolu Kavağı bölgesidir. Antik kaynaklarda Karadeniz'e açılan stratejik bir geçiş noktası ve gümrük istasyonu olarak anılan Hieron, hem askeri hem de ticari açıdan büyük bir öneme sahiptir. Antik dönemde yapılan dini ritüeller ve ticaret faaliyetleri, bölgenin Boğaz'ın girişindeki stratejik konumunu daha da güçlendirmiştir (Görür vd., 2000: 24). Anadolu Kavağı'nın, Karadeniz ve Marmara arasında bir köprü işlevi gördüğü ve birçok ticaret gemisinin buradan geçiş yaptığı düşünülmektedir.

Hieron bölgesinde yapılan kara araştırmaları, kıyı şeridindeki yapısal kalıntıların sualtında da devam edebileceğine dair ipuçları sunmaktadır. Ancak, bu bölgeye sualtı araştırmaları kapsamında yer verilmemiştir. Mevcut coğrafi koşullar ve akıntılar göz önüne alındığında, Anadolu Kavağı'nda yapılacak kapsamlı bir sualtı araştırması, antik döneme dair önemli bulgular sunabilir. Bölgedeki tapınak kalıntıları, liman yapıları ve muhtemel askeri yapılar, Boğaz'ın stratejik konumunun antik çağdan bu yana ne denli önemli olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu tür alanlarda yapılacak derinlemesine çalışmalar, İstanbul Boğazı'nın askeri ve dini işlevlerinin daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

Bu potansiyel araştırma alanları, İstanbul Boğazı'nın tarih boyunca taşıdığı stratejik, askeri ve ekonomik önemi daha iyi anlamamızı sağlayacak unsurlar içermektedir. Ancak, bu bölgelerde yapılacak sualtı araştırmalarının yalnızca teknik gerekliliklerle değil, aynı zamanda arkeolojik değerlerin korunması amacıyla yürütülmesi önem arz etmektedir. Boğaz'ın akıntı özellikleri, dip yapısı ve biyolojik çeşitliliği, araştırma sürecinde göz önünde bulundurulması gereken faktörler arasındadır. Marmara Denizi'nde bulunan istilacı midye türleri (*Dreissena polymorpha*) ve yoğun yosun örtüsü, potansiyel arkeolojik kalıntıların görünürlüğünü büyük ölçüde kısıtlamaktadır (Öztürk ve Özbek, 2020: 298). Bu nedenle, bölgedeki sualtı kültürel miras unsurlarının varlığını belirlemek için daha gelişmiş teknolojik yöntemler ve titizlikle hazırlanmış araştırma planları gereklidir.

Yapılacak daha kapsamlı sualtı araştırmaları, bölgenin kültürel mirasını gün yüzüne çıkarma potansiyeline sahiptir. İstanbul Boğazı'nın tarihsel önemi ve kültürel zenginliği göz önüne alındığında, bu potansiyel alanlarda yapılacak araştırmalar, Boğaz'ın antik çağlardan günümüze kadar süregelen stratejik rolünü daha net bir şekilde anlamamıza yardımcı olacaktır. Gelecekteki araştırmaların, Beykoz ve çevresinde bulunan antik yerleşimlerin izlerini daha detaylı bir şekilde inceleyerek, bu kültürel mirasın korunmasına katkı sunması beklenmektedir.

Fotoğraf 7: İstanbul boğazının Karadeniz'den dron ile çekimi.

3.2.1. Tez Kapsamında Yapılan Sualtı Araştırmaları

Anadolu Kavağı'nın Karadeniz'e açılan kısmında yapılan sualtı araştırmaları, önceden belirlenmiş üç farklı noktada gerçekleştirilmiştir. Bu noktaların belirlenmesinde, bölgenin tarihsel önemi, arkeolojik potansiyeli, vresel koşulları ve dalış güvenliği gibi faktörler göz önünde bulundurulmuştur. Dalışların planlanması sırasında, Marmara Denizi'nin mevcut akıntı durumu, deniz trafiği yoğunluğu, hava şartları ve ekipman hazırlıkları detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Araştırma öncesinde, bölgedeki deniz trafiğinin en düşük olduğu saat dilimleri belirlenmiş ve dalış ekipmanlarının tüm bakım ve kontrolleri yapılmıştır. Güvenli bölgeler tespit edilirken, sualtı akıntıları ve dip yapısındaki değeriklikler göz önünde bulundurulmuş, dalışlar yalnızca sığ alanlarla sınırlandırılmıştır. Ayrıca, dalış sırasında kullanılacak kamera ve diğer ekipmanlar test edilerek, olası arkeolojik buluntuların belgelenmesi için hazır hale getirilmiştir.

Fotoğraf 8: Dalışların gerçekleştiği bölge.

Dalışlar, her biri 10 metre derinliğe kadar ulaşan üç farklı noktada gerçekleştirilmiştir. Bu noktalar, deniz trafiğinden etkilenmeyen, akıntıların daha az yoğun olduğu bölgeler olarak seçilmiştir. Ancak, dalışlar sırasında dip yapısının yoğun bir bitki örtüsü ve midye kolonileriyle kaplı olduğu gözlemlenmiştir. Bu örtü, potansiyel arkeolojik kalıntıların tanımlanmasını zorlaştırmış ve bölgedeki kalıntıların varlığını gözle görülür şekilde tespit etmeyi imkansız hale getirmiştir.

Marmara Denizi'nde son yıllarda yaygınlaşan müsilaj (deniz salyası) da bir diğer önemli engel olarak karşımıza çıkmıştır. Müsilaj, deniz tabanında kalın bir biyolojik tabaka oluşturarak olası kalıntıların üzerini örtmüş ve görünürlüğünü büyük ölçüde azaltmıştır. Ayrıca, müsilajın kalıntılar üzerindeki tahrip edici etkisi, kültürel mirasın korunmasını zorlaştıran bir diğer faktör olarak kaydedilmiştir (Öztürk ve Özbek, 2020: 925).

Bitki örtüsünün yoğunluğu, güneş ışığının derinliklere ulaşmasını engellediği gibi, olası kalıntıların yüzeysel gözlemlerle tespit edilmesini de imkânsız hale getirmiştir. Bitki örtüsünün temizlenmesi ve arkeolojik kalıntıların daha detaylı bir şekilde incelenebilmesi için kazı çalışması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte, biyolojik çeşitliliğe zarar vermemek adına bu tür temizleme işlemlerinin çevresel hassasiyetler göz önüne alınarak yapılması gerekmektedir (Aksu ve Demir, 2021: 245).

Yapılan dalışlar sırasında, sualtındaki mevcut çevresel koşulların olası arkeolojik kalıntıların tespitini zorlaştırdığı anlaşılmıştır. Ancak bu durum, bölgedeki sualtı kültürel mirasının varlığına dair kesin bir yargıya varmamızı engellemekte ve daha kapsamlı araştırmaların gerekliliğini ortaya koymaktadır. Özellikle, müsilaj tabakasının, midye kolonilerinin ve yosun örtüsünün kaldırılmasıyla yapılacak daha detaylı incelemeler, bu bölgelerdeki arkeolojik potansiyelin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Ancak, bu çalışmaların yapılabilmesi için ayrı ve özel bir izin gerekmektedir.

Gelecekte, gelişmiş teknolojik cihazların ve biyolojik temizleme yöntemlerinin kullanılmasıyla yapılacak araştırmalar, Anadolu Kavağı ve çevresindeki sualtı kültürel mirasın daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır. Marmara Denizi'nin mevcut ekolojik koşulları altında, bu tür çalışmaların çevresel sürdürülebilirlik ve tarihi mirasın korunması prensiplerine uygun bir şekilde yürütülmesi gerektiği açıktır.

Fotoğraf 9: Yapılan dalışlardan görseller.

Fotoğraf 10: Yapılan dalışlardan görseller.

Fotoğraf 11: Yapılan dalışlardan görseller.

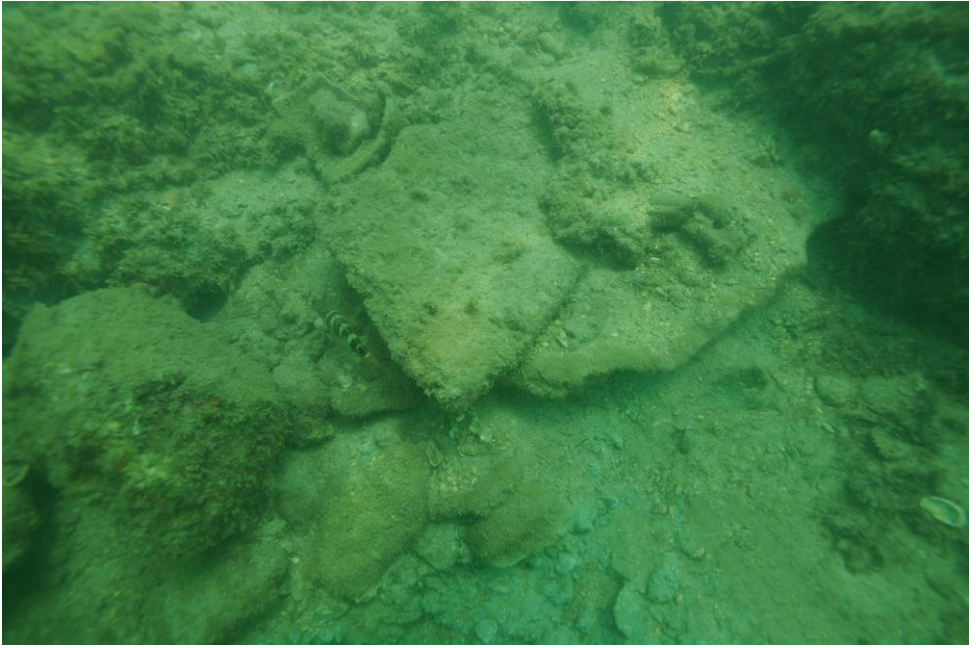
Fotoğraf 12: Dalışlardan görsel.

Fotoğraf 13: Dalışlardan görsel.

Tez kapsamında, Beykoz kıyılarında gerçekleştirilen dalışlar sırasında elde edilen bazı önemli görseller de araştırmaya dahil edilmiştir. Bu görseller, özellikle sualtı fotoğrafçısı Tahsin Ceylan tarafından çekilen sualtı bitkileri ve florayı içermektedir. Ceylan'ın fotoğrafları, bölgenin ekosistemini ve sualtı yaşamını görselleştirerek, bu alandaki potansiyel araştırmalar için değerli bir kaynak sağlamaktadır. Çekilen görseller, yalnızca görsel materyal olarak değil, aynı zamanda bölgedeki sualtı florasının durumunu yansıtan bir veri olarak kullanılacaktır.

Görsellerin kaynağı, çekildikleri alan ve sualtı ekosistemine dair açıklamalarla bu bölümde yer alacak ve araştırmaya dair önemli bir katkı sunacaktır. Diğer görseller ve fotoğraflar, farklı dalış okullarından alınmış ve bölgedeki sualtı florasını ve olası sualtında bulunan arkeolojik kalıntıları yansıtmaktadır. (Fotoğraf 14-17)

Fotoğraf 14, 15: Belgesel çekimleri sırasında karşılaşılan kültür miras kalıntıları.

Fotoğraf 16,17: Belgesel çekimlerinde kaydedilen yoğun bitki örtüsü ve deniz canlıları. (Tahsin CEYLAN)

Beykoz kıyılarında yer alan Anadolu Feneri ile Poyrazköy arasında, daha önce yapılan dalışlarda tespit edilen bir batığa ait görseller de bu çalışmaya dahil edilmiştir. Batık, bölgenin tarihi sualtı mirasının bir parçası olarak önem taşıırken, özellikle ahşap parçaları ve diğer sualtı kalıntıları, bölgenin denizcilik geçmişi hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Bu batığa dair çekilen görseller, dalış okulu eğitmenlerinden ve sualtı fotoğrafçılarından alınan önemli verilerle desteklenmiştir. Ahşap parçaları, sualtı ekosisteminde uzun süre kalmış ve biyolojik etkileşimlerle parçalanmış halde gözlemlenmiştir. Bu görseller, yalnızca sualtı kalıntılarının görünürlüğünü sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bu tür batıkların korunması ve araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Görseller, batığın bulunduğu nokta ve sualtı koşulları hakkında da önemli bilgiler sunarak, bölgenin arkeolojik potansiyelini ortaya koymaktadır. (Fotoğraf 18,19)

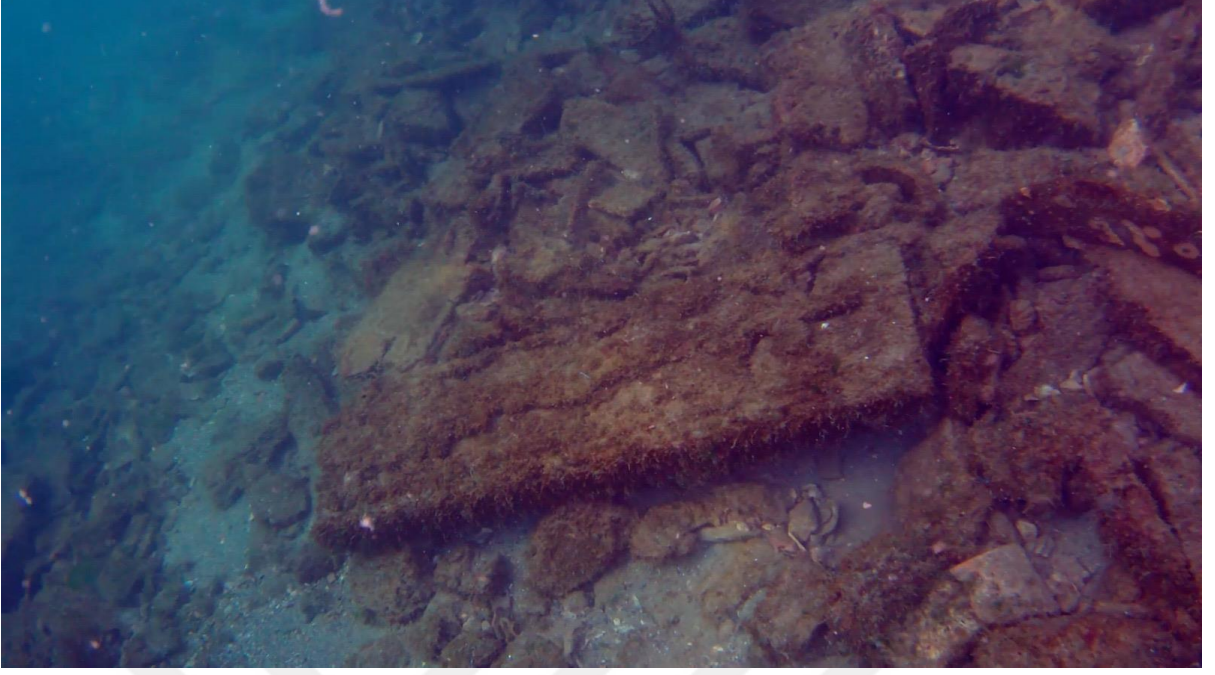

Fotoğraf 18: Anadolu Feneri ile Poyrazköy arasında bulunan bölge. (Dalış Okulları)

Fotoğraf 19: Anadolu Feneri ile Poyrazköy arasında bulunan bölge. (Dalış Okulları)

Anadolu Feneri yakınlarında, turistik dalışlar ve belgesel çekimleri sırasında tespit edilen parçalanmış ahşap kalıntıları ve bir adet amfora, bu çalışmaya dahil edilen önemli görseller arasındadır. Çekilen fotoğraflarda, ahşap parçaları, sualtı ekosisteminde uzun süre kalmış ve suyun etkisiyle parçalanmış halde görünmektedir. Bu kalıntılar, bölgedeki eski denizcilik faaliyetleri hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, bir adet amfora fotoğrafı da bu çalışmada yer almaktadır. Ancak, amforanın doğrudan bu alana ait olma ihtimali düşüktür; büyük olasılıkla başka bir yerden sürüklenerek bu bölgeye gelmiş veya burada düşmüş olabilir. Amforalar, genellikle sıvı taşımak için kullanılan depolama kaplarıdır ve bu tür sualtı kalıntıları, bölgenin tarihsel ve ticari bağlamında büyük bir öneme sahiptir. Bu görseller, bölgedeki turistik dalış noktalarının sualtı zenginliklerini ve potansiyelini gözler önüne sererken, bölgenin sualtı kültürel mirasının için önemlidir. (Fotoğraf 20, 21)

Fotoğraf 20: Anadolu Feneri yakınlarında bulunan muhtemel bir batığa ait ahşap parçaları. (Dalış Okulları)

Fotoğraf 21: Anadolu Feneri yakınlarında fotoğraflanan amfora. (Dalış Okulları)

Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan üç farklı kültürel miras ögesi, yapılan dalışlar ve saha araştırmaları sırasında fotoğraflanmıştır. Bunlardan ilki, büyük bir kap parçası gibi görünmektedir ve kırılmış bir amfora olma ihtimali yüksektir. Bu parça, sualtı akıntıları veya zamanla meydana gelen doğal etkileşimler nedeniyle kırılmış olabilir. Diğer bir obje ise yazıtlı bir mezar taşı gibi görünen bir nesne olup, zaman içinde bölgedeki su hareketlerinden ve çevresel faktörlerden etkilenerek yerinden kaymış veya parçalanmış olabilir. Üçüncü görsel ise mimari bir elemana benzemektedir; sualtı yüzeyine dağılmış halde bulunan bu yapı parçası, bölgede daha önce var olan bir yapının kalıntısı olabilir. Bu ögelerin her biri, muhtemelen kuvvetli akıntılar, suyun hareketi veya deniz yüzeyindeki etkileşimler nedeniyle sürüklenmiş ya da düşmüş ve dağılarak şu anda bulunduğu konumda yer almaktadır. Bu tür parçalar, bölgedeki sualtı kültürel mirası ve tarihi yapıları gözler önüne sererken, aynı zamanda sualtı arkeolojisinin karşılaştığı zorlukları da yansıtmaktadır. (Fotoğraf 22, 23, 24)

Fotoğraf 22: Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan amfora parçası. (Dalış Okulları)

Fotoğraf 23: Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan mermer parçası.(Dalış Okulları)

Fotoğraf 24: Beykoz sahil şeridinin iç kısmında bulunan mimari parça. (Dalış Okulları)

Beykoz'un iç kısımlarına doğru, Karadeniz'e ilerlerken yine aynı bölgenin daha ilerisine denk gelen bir alanda, bir duvar yapısı ve çevresinde büyük mimari kalıntılar fotoğflanmıştır. Fotoğraf 24'te bahsedilen mimari parçanın, Fotoğraf 26'da bulunan duvar yapısına ait bir parça olabileceği düşünölmektedir. Sualtı yüzeyindeki bu mimari yapı, daha önce bu bölgedeki su seviyesinin yüksek olmadığının bir göstergesi olabilir, ancak bu durum yalnızca bir değerlendirme olarak kalmalıdır. Yapıların su altındaki varlığı, bölgedeki tarihsel su seviyesi ve çevresel değişimlere dair önemli ipuçları sunmakta, ancak kesin bir kanıta dayanmadan değerlendirilmesi gereken bir durumdur. (Fotoğraf 25,26)

Fotoğraf 25: Beykoz. (Dalış Okulları)

Fotoğraf 26: Beykozda sualtında fotoğraflanan duvar yapısı. (Dalış Okulları)

Tek delikli taş çapalar, antik dönemlerde gemilerin demirlemesi ve sığ sularda durabilmesi için kullanılan bir tür çapa tipidir. Bu çapalar, genellikle taşlardan yapılıdır ve tek bir delik açılarak ip veya zincir ile gemiye bağlanır (Raban 2000, 268). Antik ticaret yolları ve denizcilik faaliyetleri ile ilişkili olarak, bu çapalar özellikle limanlar, gemi geçiş noktaları ve deniz ulaşımının yoğun olduğu bölgelerde sıkça kullanılmıştır.

Poyrazköy Limanı çevresinde yapılan dalışlarda tespit edilen 2 adet tek delikli taş çapa, bölgedeki denizcilik faaliyetlerine dair önemli bulgular sunmaktadır. Tek delikli taş çapalar, antik dönemde gemilerin demirlemesi için kullanılan bir çapa türüdür ve taşlardan yapılıdır, genellikle bir delik açılarak gemiye bağlanır. Bu çapaların bulunmuş olması, bölgenin eski deniz yolculukları ve ticaret açısından önemli bir geçiş noktası olduğunu göstermektedir. Fotoğraflarda, bu taşların etrafında yoğun bir şekilde midye kolonilerinin yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu yoğunluk, çapaların ve çevresindeki nesnelere sualtı akıntıları ve doğal etkileşimler nedeniyle sürekli hareket halinde olabileceğini düşündürmektedir.

Ancak, görsellerde ölçek bulunmamakta, bu nedenle kültürel varlıkların boyutları tam olarak anlaşılmamaktadır. Fotoğraflar, araştırma ekibi tarafından bilinçli bir şekilde değil, normal dalıcılar tarafından eğitim dalışları sırasında karşılaşılan farklı objeler olarak fotoğraflanmıştır. Bu durum, boyutların belirlenmesini zorlaştırmakta ve bu nedenle taşların ve diğer nesnelerin tam ölçüleri hakkında kesin bir bilgi sağlanamamaktadır. Yine de, bu görseller, bölgedeki sualtı kalıntılarının değerlendirilmesinde önemli bir kaynak oluşturmaktadır. (Fotoğraf 27, 28)

Fotoğraf 27, 28: Poyrazköy Limanı çevresinde yapılan dalışlarda tespit edilen 2 adet tek delikli taş apa. (Dalış Okulları)

SONUÇ

Bu tez çalışması, İstanbul Boğazı'nın Beykoz kıyılarındaki su altı kültürel miras potansiyelini araştırmak üzere yürütülmüş, bölgenin tarihine ve olası sualtı kültürel miras potansiyelinin belirlenmesine yönelik kapsamlı bir inceleme sunmuştur. Beykoz kıyıları, tarihin çeşitli dönemlerinde deniz ticareti, stratejik geçiş noktaları ve kültürel etkileşim alanları olarak büyük bir önem taşımaktadır. Tarihi yapılar ve bulgular, aynı zamanda antik ve modern kaynaklardan elde edilen veriler ışığında, Beykoz'un yalnızca yer üstünde değil, su altında da önemli bir mirasa ev sahipliği yaptığı düşünülmektedir.

İstanbul Boğazı'nın kıyılarında ve çevresinde yapılan güncel arkeoloji kazıları ve yüzey araştırmaları, bölgenin tarih boyunca birçok uygarlığın geçiş noktası olduğunu ve stratejik önemini koruduğunu göstermektedir. Çatalca İnceğiz Mağaraları, Küçükçekmece Göl Havzası, Kocaeli Dilovası ve Silivri gibi yerlerde bulunan buluntular, İstanbul Boğazı'nın tarih öncesi çağlardan itibaren yoğun yerleşim gördüğünü ve göç yolları üzerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Antik ve modern kaynaklar doğrultusunda, aynı zamanda saha ve sualtı çalışmaları, bölgenin farklı dönemlerine ait kalıntılar barındırdığına işaret etmektedir. Özellikle Dionysios, Strabon ve Plinius gibi antik yazarların eserlerinde Beykoz kıyılarına dair anlatımlar, bölgedeki bazı antik liman ve dini merkezlerin varlığına dair ipuçları sunmaktadır. Dionysios'un Boğaziçi üzerine yazdığı *Anaplous Bosporou* eserinde geçen Hieron gibi kutsal mekanlar ve ticari limanların varlığı, bu kıyıların hem denizciler için sığınak hem de dini ritüeller için bir merkez olarak kullanıldığını çeşitli dayanaklarla göstermiştir. Hem antik kaynaklarda hem de modern araştırmalarda anlatılan Hieron'un Anadolu Kavağı çevresinde konumlanmış olduğu anlaşılmaktadır; bölgenin Karadeniz'e açılan önemli bir nokta olduğu ve deniz ticaretinin yanı sıra kontrol noktası olduğu ortaya çıkmaktadır.

Yapılan sualtı incelemeleri, günümüzde su altında kalmış olabilecek yapılar ve kalıntılara dair ipuçları vermektedir. Beykoz kıyılarındaki sualtı araştırmalarına dair elde edilen görseller, bölgedeki potansiyel kültürel mirasın varlığını gösteren önemli birer kaynak oluşturmuştur. Özellikle Tahsin Ceylan gibi sualtı fotoğrafçıları tarafından çekilen sualtı bitkileri ve florayı içeren görseller, bölgenin ekosistemini görselleştirerek bu alandaki potansiyel araştırmalar için değerli bir kaynak sunmaktadır. Bunun yanı sıra, Beykoz kıyılarındaki dalışlar sırasında farklı dalış okullarından alınan fotoğraflar, bölgedeki arkeolojik kalıntıların sualtındaki varlığına dair fikir vermiştir.

Saha araştırmaları ve yapılan dalışlar Beykoz kıyılarının olası arkeolojik zenginliğine yönelik umut verici sonuçlar doğurmuştur. Antik kaynaklarda adı geçen limanlar, kale ve dini yapılar, bölgenin tarihsel işlevini anlamada önemli veriler sunmakta olup, Beykoz'un deniz ticaretinde bir kilit noktası olarak görev yaptığını göstermektedir. Özellikle Phriksos Limanı ve Amykos gibi yerleşimler, Boğaz boyunca süregelen antik denizcilik faaliyetlerinin gerçekleştiğini gözler önüne sermektedir.

Ayrıca, bölgedeki turistlik dalış okullarından alınan görseller, Poyrazköy Limanı çevresinde tespit edilen tek delikli taş çapalar ve Anadolu Feneri yakınlarındaki ahşap parçalar gibi buluntular, bölgenin denizcilik tarihi açısından değerli ipuçları sunmaktadır. Görsellerdeki yoğun midye kolonileri ve çevresindeki doğal etkileşimler, bu buluntuların sualtındaki hareketliliğini ve taşınabilirliğini gösteriyor. Ancak, görsellerde ölçek bulunmaması nedeniyle boyutları ve kesin konumları hakkında net bir bilgi edinilememiştir.

Sonuç olarak, bu tez İstanbul Boğazı'nın Beykoz kıyılarında daha derinlemesine ve geniş kapsamlı araştırmalar yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Beykoz kıyılarında gerçekleştirilecek ileri çalışmalar, bölgenin arkeolojik mirasını ve antik denizcilik tarihi üzerindeki etkilerini daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. İstanbul Boğazı'nın sualtı kültürel mirasının korunması ve geleceğe taşınması için gerekli bilimsel adımların atılması, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, M. (2010). İstanbul'un Antik Çağ Tarihi: Klasik ve Hellenistik Dönemler. İstanbul: Odin Yayıncılık.
- Aksu, A. E. (2002). The Black Sea and Its Environment. Springer. "Persistent Holocene Outflow from the Black Sea to the Eastern Mediterranean Contradicts Noah's Flood Hypothesis", Geological Society of America, 4-10.
- Aksu, H., & Demir, T. (2021). Marmara Denizi'nin Ekolojik Yapısı ve Yosun Çeşitliliğinin Denizaltı Arkeolojisine Etkisi. Marine Biology Research Journal
- Apollonios R. (2018). Argonautika. (A.Çokona, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Aydingün, Ş., Öñiz, H., Güldoğın, E., (2014). İstanbul Tarihöncesi Araştırmalarından Tunç Çağı Verileri. Arkeoloji ve Sanat , cilt.145, sa.145, 21-34.
- Aydingün, Ş.(2014). Erken Demirçağ'da İstanbul Boğazı Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu'ya Geçişine Ait İlk Bulgular. Arkeoloji ve Sanat Dergisi , sa.142, 65-78.
- Benjamin, J., O'Leary, M., McDonald, J., Ulm, S., & Bailey, G. (2022). A wet strawman: A response to Ward et al. Geoarchaeology.
- Briant, P. (2002). From Cyrus to Alexander: A History of the Persian Empire. Eisenbrauns Yayınları.
- Burkert, W. (1985). Greek Religion. Harvard University Press.
- Byzantios D. (2008). Boğaziçi'nde Bir Gezinti. (M.F. Yavuz, Çev) İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Byzantios D. (1874). Dionysii Byzantii De Bospori Navigatione, ed. Carolus Wescher, Typographeo Publico, Paris,
- Casson, L. (1991). "Navigational Challenges in the Bosphorus," Princeton University Press.
- Chepalyga, A.L. (2003). Late glacial Great Flood in the Black Sea and Caspian Sea. GSA Annual Meeting and Exposition, Seattle, USA.
- Çınar, M. E., et al. (2021). Marmara Denizi'nde deniz salyası oluşumu ve etkileri. Deniz Ekosistemleri Araştırma Dergisi.
- Demosthenes, (1939). Private Orations L-LVIII, In Neaeram LIX. (A. T. Murray, Çev.) London: Massachusetts, Cambridge.

- Emery, K.O., Uchupi, E. (1984). *The Geology of the Atlantic Ocean*. Springer, New York.
- Görür, N., Algan, O., Güneysu, C. (2001). İstanbul Boğazı'nın jeolojik gelişimi ve İstanbul'un tarih öncesi, *Marine Geology*, Sayı 140, 1997, 186-199.
- Gökaşan, E., et al. (2006). İstanbul Boğazı deniz tabanı morfolojisini denetleyen etkenler. *Yerbilimleri*,
- Gökaşan, E., (2000). Marmara Denizi'nin jeolojik özellikleri, Marmara Denizi'nin jeolojik oşinografisi. E. Doğan ve A. Kurter (eds.), *Umur Matbaacılık*, İstanbul.
- Güldoğan, E. (2019). Tarih Öncesi Dönemde Beykoz: İstanbul İli Yüzey Araştırması (İstYA) 2018-2019 Yılı Sonuçları. Ş. Memiş (Ed.), *Beykoz 2019 Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (85-104). İstanbul: Beykoz Belediyesi.
- Güldoğan, E., (2023). İstanbul İli Yüzey Araştırmaları (İstYA) Projesi 2021–2022 Yılı Çalışmaları: Şile. *YILLIK: Annual of Istanbul Studies* , sa.5, 189-196.
- Gürbüz, C., Yiğitbaş, E. (2019). "Beykoz-Tarayya Bölgesi Akıntı ve Çökeltme Analizi". *XYZ Dergisi*, 34(2), 123-145.
- Gyllius, P. (2000). İstanbul Boğazı. (E. Özbayoğlu, Çev.) İstanbul: Eren Yayıncılık.
- Herodotos, (2016). Tarih. (M. Ökmen, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kaptan, T. (2020). "Beykoz'daki Sismik ve Batimetrik Veriler". *Deniz Bilimleri Dergisi*, 27(1), 67-89.
- Karatay, E. (2019). *Dreissena polymorpha* ve Marmara Denizi'ndeki İstilacı Türlerin Kültürel Miras Üzerindeki Etkileri. *Journal of Marine Ecology*
- Lewis, D. (2017). *Ancient Black Sea Trade*. Academic Press.
- Lordoglu, N. (2015). Antik Byzantion ve Kalkhedon'un Şehircilik Açısından İncelenmesi Kuruluşlarından Roma İmparatorluk Dönemi'ne Kadar, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.
- Mandtran R. (2020). İstanbul Tarihi, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Moreno A. (2008), *Hieron The Ancient Sanctuary at the Mouth of the Black Sea*, HESPERIA JJ, Oxford University.
- Hsü, K. J. (1978). *When the Black Sea Was Drained*. Scientific American
- Sayar, M.H. (2021). Tarih Eski Çağ Gümrük Sisteminde Beykoz'un Yeri ve Anadolu Kavağı'nın Konumu. H. Yurdakul (Ed.), *Beykoz 2021 Sempozyumu Tebliğler Kitabı* (347 351). İstanbul: Beykoz Belediyesi.
- Raban, A. (2000). Three-hole composite stone anchors from a medieval context at Caesarea Maritima, Israel. *International Journal of Nautical Archaeology*, (29.2: 260–272).

- Rung, Eduard ve GABELKO, Oleg. (2019). From Bosphorus To Bosphorus: A New Interpretation And Historical Context Of The Old Persian Inscription From Phanagoreia. *Iranica Antiqua*, vol. LIV, 2019 doi: 10.2143/IA.54.0.3287447. s.83-125. Londra
- Russell H. (2017). *Byzantium and the Bosphorus*, London: Oxford University Press
- Ryan, W. B. F., & Pitman, W. C. (1998). "Noah's Flood: The New Scientific Discoveries About the Event That Changed History." Simon and Schuster. Strabon, (200). Coğrafya. (A. Pekman. Çev.) İstanbul.
- Ward, I., Larcombe, P., Ross, P. J., & Fandry, C. (2022). Applying geoarchaeological principles to marine archaeology: A reappraisal of the "first marine" and "in situ" lithic scatters in the Dampier Archipelago, NW Australia. *Geoarchaeology*,
- Yanko-Hombach, V., Gilbert, A.S., & Dolukhanov, P. (2007). Controversy over the great flood hypotheses in the Black Sea in light of geological, paleontological, and archaeological evidence. *Quaternary International*
- Yalçın, A. B., (2011). Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2010 Yılı: Kazı, Koruma-Onarım Çalışmaları. 33 Kazı Sonuçları Toplantısı (ss.97-114). Malatya, Türkiye
- Yalçın, A. B., (2012). Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2011 Yılı Kazı Çalışmaları . 34. Kazı Sonuçları Toplantısı (ss.325-334). Çorum, Türkiye
- Yalçın, A. B., (2013). Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2012 Yılı Kazı Çalışmaları . 35. Kazı Sonuçları Toplantısı (ss.371-381). Muğla, Türkiye
- Yalçın, A. B., (2014). Anadolu Kavağı, Yoros Kalesi 2013 Yılı Kazı Çalışmaları . 36. Kazı Sonuçları Toplantısı (ss.307-322). Gaziantep, Türkiye
- Özdoğan M. (2019). Marmara Denizi ve Neolitik Yaşam Biçiminin Anadolu 'dan Avrupa'ya Aktarımı, TINA 9-30: İstanbul.
- Öztürk, B., & Özbek, M. (2020). Su Altı Kültür Mirasının Korunmasında İstilacı Türlerin Rolü. *Aquatic Conservation: Marine and Freshwater Ecosystems*
- Ziya, İ.M (2021). İstanbul ve Boğaziçi, Bizans ve Osmanlı Medeniyetlerinin Kalıcı Eserleri, Kahramanmaraş.

EK 13-ÖZGEÇMİŞ

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	AYDIN Leyla
E-posta	_____

Eğitim Derecesi	Okul/ Program	Mezuniyet yılı
Lise	Atatürk meslek lisesi/ çocuk gelişim ve özel eğitim	2014
Üniversite	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Arkeoloji	2020
Yüksek Lisans	Akdeniz Üniversitesi/ Akdeniz Sualtı Kültür Mirası Araştırmaları	2024
Doktora		

İş Deneyimi, Yılı	Çalıştığı Yer	Görev
2020	Ayasofya Tarihi Müzesi Müdürlüğü	Arkeolog

Yabancı Dil	
İngilizce	Orta